

Универзитет у Нишу
Правни факултет

**Завршни – мастер рад
из Система социјалне сигурности**

Тема:

***Социјална помоћ
као систем социјалне сигурности***

Ментор:

Проф. др Горан Обрадовић

Студент:

Јована Радовановић
бр. инд. М 026/12

У Нишу, 2013.

САДРЖАЈ

1. УВОД	3
2. ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ	4
2.1. <i>Први облици заштите</i>	4
2.2. <i>Настанак и развој социјалне заштите у Србији</i>	4
3. ДРУШТВЕНИ КОНТЕКСТ	6
4.НОРМАТИВНИ ОКВИР	7
4.1. <i>Међународна регулатива</i>	7
4.1.1. <i>Акти усвојени под окриљем Савета Европе</i>	7
4.1.2. <i>Акти усвојени под окриљем Уједињених Нација</i>	8
4.1.3. <i>Акти усвојени под окриљем Европске Уније</i>	9
4.2. <i>Национална регулатива</i>	9
4.2.1. <i>Устав Републике Србије</i>	9
4.2.2. <i>Закон о социјалној заштити</i>	10
4.2.2.1. <i>Породични закон</i>	10
4.2.2.2. <i>Закон о локалној самоуправи</i>	10
4.2.3. <i>Стратегије у области социјалне заштите</i>	10
5. ПОЈАМ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ	11
6. НАЧЕЛА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ	12
7. КОРИСНИЦИ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ	14
8. ПРАВА КОРИСНИКА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ	16
9. ЕВИДЕНЦИЈА О КОРИСНИЦИМА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ	17
10. ОБЛИЦИ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ	19
10.1. <i>Материјална подршка</i>	20
10.1.1. <i>Новчана социјална помоћ</i>	20
10.1.1.1. <i>Корисници права на новчану социјалну помоћ</i>	21
10.1.1.2. <i>Услови за остваривање права на новчану социјалну помоћ</i>	21
10.1.1.3. <i>Право на увећану и временски ограничену новчану социјалну помоћ</i>	22

10.1.2. Додатак за помоћ и негу другог лица.....	23
10.1.3. Увећани додатак за помоћ и негу другог лица.....	23
10.1.4. Помоћ за оспособљавање за рад	24
10.1.5. Једнократна помоћ.....	24
10.2. Услуге социјалне заштите.....	25
10.2.1. Услуге процене и планирања.....	25
10.2.2. Дневне услуге у заједници.....	26
10.2.3. Услуге подршке за самосталан живот.....	27
10.2.4. Саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге.....	27
10.2.5. Услуге смештаја.....	28
11. ПОСТУПЦИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ПРАВА И УСЛУГА СОЦИЈАЛНЕ	
ЗАШТИТЕ.....	30
11.1. Поступак за остваривање права на новчану социјалну помоћ, права на додатак за помоћ и негу другог лица и права на увекани додатак за помоћ и негу другог лица.....	30
11.2. Поступак за коришћење услуга социјалне заштите.....	31
11.2.1. Обезбеђивање услуга социјалне заштите.....	32
11.2.2. Непосредно уговарање коришћења услуга.....	33
12. ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА СИСТЕМА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ.....	34
13. УСТАНОВЕ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ.....	35
13.1. Републички завод за социјалну заштиту.....	35
13.2. Центар за социјални рад.....	37
13.3. Установе за васпитање деце и омладине.....	38
13.4. Центар за породични смештај и усвојење, дом за смештај корисника.....	39
14. ЗАПОСЛЕНИ У УСТАНОВАМА ЗА СМЕШТАЈ КОРИСНИКА.....	40
15. КОМОРА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ.....	42
16. НАДЗОР НАД РАДОМ УСТАНОВА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ.....	45
17. ФИНАНСИРАЊЕ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ.....	46
18. ЗАКЉУЧАК.....	48
19. ЛИТЕРАТУРА.....	50

1. УВОД

Сиромаштво је присутно у свакој држави. Не познаје географске границе, није ограничено годинама, није посебна склоност ни једне расе и присутно је како у руралним, тако и у урбаним срединама. Иако је свако одговоран за своју судбину, појединци, породице и друштвене групе често нису у стању да се сами боре са тешкоћама на које наилазе, па им је у тим тренуцима неопходна помоћ друштва и одговарајућих институција. Заштита сиромашних настаје из свести друштва да свако од нас, услед различитих узрока, може доспети у стање *социјалне потребе*.

Поједини догађаји, као што су велике елементарне непогоде, ратови, економске кризе, могу довести до тога да **социјална помоћ**, у датом тренутку, буде једини могући начин опстанка и битисања у одређеној заједници.

Наша држава више од две деценије суочава се са многобројним проблемима, који су ионако сиромашну државу, још више осиромашили. Распад бивше Југославије, рат на просторима Словеније, Хрватске, Босне и Херцеговине довели су до тога да се колоне избеглице са ових простора упуте ка Србији.

Као да нам губици људских живота који имају непроцењиву вредност, као и велика материјална штета изазвана ратним разарањима на просторима бивше Југославије нису били довољни, западни моћници су после само неколико година пројектовали ратни сценарио и бесомучно бомбардовали нашу земљу. То је резултирало уништењем великог дела инфраструктуре и производних капацитета.

Велики број људи је остао без крова над главом, изгубили су сву своју имовину и буквално доведени на ивицу егзистенције. Биле су им неопходне разне врсте помоћи, укључујући и социјалну, што је наша држава, уз огромне напоре, решавала.

Велика светска економска криза оставила је дубок траг у свим сегментима друштвеног живота. Задуженост земље је на изузетно високом нивоу. Инфлаторна кретања разбијају илузију о сваком напретку, а број корисника свих видова социјалне помоћи константно расте.

Ако се овоме дода готово, по свим оценама, неуспела приватизација у највећем броју државних и јавних предузећа, где је велики број радника остао без посла, онда је јасно колики је значај социјалне помоћи. Она представља начин да држава помогне људима да преживе тешка времена или савладају тешке ситуације, као и да се они, кад год је то могуће, оспособе да се у будућности сами брину за своје потребе.

Иако држава чини максималне напоре да помогне најсиромашнијим слојевима становништва, захтеви за пружањем социјалне помоћи превазилазе њене буџетске способности. Неретко, та помоћ је недовољна и не стигне на право место у прави час.

2. ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ

Историјски осврт на социјалну помоћ, кроз хронолошку ретроспективу, указује да је проблем сиромаштва, као судбоносног пратиоца који спутава развој друштва, присутан од настанка првих заједница, преко средњег века, па све до савремених и на први поглед богатих држава. Друштво је одувек изналазило различите начине да помогне својим члановима који живе испод границе сиромаштва.

Заштита егзистенцијално угрожених варијала је од једне земље до друге, од једног народа до другог, од једног друштвеног система до другог, али је одувек била условљена степеном друштвеног, економског и културног развоја.

2.1. ПРВИ ОБЛИЦИ ЗАШТИТЕ

У почетку се брига о егзистенцијално угроженим лицима пружала у оквиру *породице*, а затим је била везана за веру и верска учења и пружала се под окриљем *цркве* и струковних удружења. Временом се увидело да је појединац на овом пољу немоћан и да сам не може да се бори са овим проблемом и низом негативних последица које са собом носи. Јавила се потреба за постојањем такве институције која ће бити довољно снажна да пружи заштиту егзистенцијално угроженим лицима у сваком тренутку. Такву заштиту могла је да пружи само *држава*. Грађани своју државу доживљавају као некога ко се најревносније труди да уреди услове како би могли да на задовољавајући начин воде лични и колективни живот. Али се сваким даном уверавају да она то ни из далека не чини довољно ефикасно и да не поступа према свима на исти начин. Колико је неефикасна још више је неправедна.¹

Још су најстарије државе попут Египта, Грчке и Рима бринуле о свом становништву, не желећи да таква лица буду препуштена сама себи.

У *Египту*, по налогу фараона, скупљало се жито у родним годинама да би се делило сиромашнима у годинама слабијег рода.² *Античка Грчка* није заборављала своје војнике већ би их финансијски помагала уколико би постали ратни инвалиди. *Римски* цареви су бринули о најсиромашнијим слојевима свог становништва, делећи им жито, хлеб, месо, вино.

Средњи век су обележиле установе „убожнице“ које су се бринуле о сиромашнима.

2.2. НАСТАНАК И РАЗВОЈ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У СРБИЈИ

Србија, иако сиромашна, у границама својих могућности одувек је водила бригу о свим својим грађанима који немају средстава за егзистенцију.

¹ Тотић, Ибрахим, *Економско- социјална димензија сиромаштва и незапослености*, Социјална мисао, Београд, 2011, број 1, стр.21

² Јашаревић, Сенад, *Социјално право*, Нови Сад, 2010, стр. 258

Активности социјалне заштите у Србији сежу у далеку прошлост. Током векова заснивале су се на народним обичајима, моралним нормама и неписаним правилима. Различити облици помоћи и сарадње у решавању различитих животних тешкоћа појединаца и група развијале су се под окриљем *Православне цркве*. Током **средњег века** верски објекти су коришћени као прва склоништа за сиромашне, инпровизоване здравствене институције и места за збрињавање различитих категорија угрожених лица.

У **18. и 19. веку** држава постаје носилац социјално-заштитних функција. Разлог томе били су чести ратни сукоби, након којих је велики број инвалида и ратне сирочади захтевао одговарајуће облике заштите.

Након **Првог светског рата**, изграђен је велики број домова за угрожену децу. Први пут се и међународне хуманитарне организације укључују у пружање помоћи угроженим лицима.

Након **Другог светског рата**, социјална заштита је постала монопол државе, јер је држава била одговорна за сваки људски проблем.

Систем социјалне заштите какав данас постоји у Србији почео је да се развија **средином 20. века**. Тада је почело оснивање центара за социјални рад и до краја шездесетих година прошлог века готово све општине у Србији имале су центар за социјални рад. 1957. године у Београду је основан Завод за социјална питања. То је била прва званична институција коју је основала држава. У истом периоду почело је и школовање социјалних радника, а упоредо су се развијале и установе за смештај корисника. У овом периоду долази до развоја социјалне заштите. И таман када се мислило да ће се тим темпом наставити, долази задња деценија 20. века, можда једна од најтежих у том веку, која је уништила прве знаке опоравка у овој области.

И данас, сиромаштво уз високу незапосленост представља један од највећих проблема. Заштита посебно угроженим особама пружа се у оквиру *Закона о социјалној заштити*, чијим доношењем је престао да важи *Закон о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана*.³

Све ове мере су недовољне и зато је потребно да се укључи шира друштвена заједница како би се овим лицима обезбедили минимални услови за живот достојан човека и како би се омогућило да сви појединци и друштвене групе у потпуности учествују у економским, друштвеним и културним токовима и да могу да достигну одговарајући животни стандард.

³ Овај закон донет је 1991. године. Био је на снази пуних 20 година, до доношења Закона о социјалној заштити 2011.

3. ДРУШТВЕНИ КОНТЕКСТ СИРОМАШТВА

Тешкоће и препреке са којима се суочавају особе у ризику од сиромаштва су кумулативне: нови друштвени изазови везани за транзицију, глобализација, демографске промене и друштвени трендови.⁴

Проблем сиромаштва у Србији је појава новијег датума. Везује се за драматични пад *животног стандарда* грађана 90-их година 20. века, који је последица бившег *ауторитарног режима, међународне изолације, економских санкција, распада* бивше Југославије *и ратова* на њеним просторима.

Економска одрживост Србије додатно је пољуљана великом *светском економском кризом*. Најзначајније привредне гране, као што су грађевинарство, пољопривреда и трговина, бележе пад из године у годину, што је условило пад БДП-а. *Задуженост* земље је на високом нивоу. *Инфлација* је једна од највећих у Европи и држи се под контролом уз велике напоре.

Недовољно добро организовани процес *приватизације* довео је до високе стопе незапослености. Ситуација великог броја радно способних незапослених лица доводи до тога да се на њихово збрињавање примењују пасивне мере социјалне политике. Евидентан је константан пораст радно способних корисника новчане социјалне помоћи.

Оваква ситуација у целини неповољно утиче на социјалну сигурност целокупног становништва, а првенствено на социјално најрањивије и маргинализоване групе. Стога се Србија суочава са изазовом да редефинише национални социјални оквир у циљу ублажавања актуелних последица кризе, од којих је сиромаштво најтеже.

Сиромаштво у Србији концентрисано је у традиционално неразвијеним подручјима на југу и југоистоку наше земље. Највише је изражено код социјално угрожених група (деца, стари, особе са инвалидитетом, избеглице, интерно расељена лица, рурално становништво и необразовани).

У оваквим неповољним економским и социјалним условима, започет је процес транзиције у модерну, тржишну привреду, који кроз бројне вишкове запослених и стварање нових „цепова“ сиромаштва, открива до сада прикривене, додатне социјалне проблеме.⁵

Стога, кључни развојни правац и приоритет Србије у побољшању животног стандарда грађана, треба да буде повећање економске активности и већа конкурентност домаће привреде, што доводи до повећања друштвеног производа, отварања нових радних места, бољих зарада и реалних извора финансирања социјалних потреба. Неопходно је деловање на спречавање нових појава сиромаштва, које настају као последица модернизације и реструктурирања привреде, као и побољшање укупног економског и социјалног положаја најугроженијих друштвених група.

⁴ Сатарић, Надежда – Мухић, Марко – Тодоровић, Марија – Сатарић, Владе, *Анализа примене Закона о социјалној заштити у делу новчаних социјалних помоћи и cost benefit анализа срвиса помоћи у кући за стара лица*, Београд, 2013, стр. 14

⁵ *Стратегија за смањење сиромаштва у Србији*, Београд, 2003, стр.2

4. НОРМАТИВНИ ОКВИР СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Борба против сиромаштва и социјалне искључености мора се ослањати на модерну и ефикасну државу, засновану на владавини права, што доприноси квалитету живота њених грађана. Изазов борбе против сиромаштва треба да прати ефикасан систем социјалне заштите.

Ефикасан систем социјалне заштите подразумева постојање плана активности усмереног на смањење кључних аспеката сиромаштва, стварањем материјалних и других предуслова и пружање шанси сваком да обезбеди егзистенцију себи и својој породици.⁶ Држава треба сопственим снагама и уз подршку међународне заједнице да елиминише најизраженије облике сиромаштва, што се постиже међународном и националном регулативом. Према томе, развој социјалне заштите можемо пратити на међународном и националном плану.

4.1 МЕЂУНАРОДНА РЕГУЛАТИВА

Наша земља тежи унапређењу људских права, а тиме и социјалних права и права на социјалну заштиту, што је јасно исказала ратификацијом највећег броја међународних конвенција из области људских права.

Посебан утицај на систем социјалне заштите имају: Европска социјална повеља, Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима, Ревидирана Европска социјална повеља и Повеља о основним правима у Европској унији.

4.1.1 Акти усвојени под окриљем Савета Европе

Наша држава, као чланица *Савета Европе* промовише социјалну кохезију, кроз гарантовање адекватног нивоа социјалне заштите и забрану социјалног искључивања и дискриминације.

Европска социјална повеља (1961) унапређује заштиту основних социјалних и економских права грађана држава потписница. Гарантујући *право на социјалну и медицинску помоћ* лицима у стању социјалне потребе, обавезује државе уговорнице да:

- тим лицима обезбеде адекватну помоћ,
- да лица која су корисници социјалне и медицинске помоћи не смеју због тога да трпе у погледу остваривања социјалних и политичких права,
- да обезбеде свакоме да преко одговарајућих служби добије савете и адекватну помоћ за спречавање, отклањање или ублажавање оскудице,
- да ова права обезбеди на равноправној основи својим држављанима и држављанима других страна уговорница.⁷

Стране уговорнице су дужне да:

⁶ *Стратегија за смањење сиромаштва у Србији*, Београд, 2003, стр.1

⁷ *Европска социјална повеља*, 1961

-промовишу и обезбеде службе, које могу да допринесу социјалном старању и развоју појединаца и група и њиховом прилагођавању социјалној средини,

-подстичу учешће појединаца и добровољних и других организација у успостављању и одржавању такве службе.

Стране уговорнице се обавезују да унапређују економску, правну и социјалну заштиту породичног живота путем социјалних и породичних повластица, пореских обавеза, обезбеђивања породичних станова, повластица за новосклопљене бракове, као и да предузимају мере за социјалну и економску заштиту мајки и деце.

Ревидирана европска социјална повеља (1996) је први међународни инструмент који на посебан начин пружа заштиту старијим лицима.

Признавање прва старијих лица на социјалну заштиту је резултат потребе да се старијим лицима обезбеде одговарајући приходи за достојанствен живот и активна улога у јавном, социјалном и културном животу. Ратификација Ревидиране европске социјалне повеље налаже додатне напоре државе, територијалне аутономије и локалне самоуправе, да се старим лицима обезбеди што независнији и активнији професионални живот, све док стара лица имају очуване интелектуалне, физичке и психичке капацитете.⁸ Стара лица која немају очуване радноактивне аранжмане, могу користити услуге геронтолошких центара, чији оснивач може бити локална самоуправа, као и правна и физичка лица, под законом прописаним условима.

Ревидирана европска социјална повеља налаже странама уговорницама да предузму потребне мере у циљу унапређења делотворног приступа лицима која живе или су на граници да живе у околностима друштвеног искључења или сиромаштва, као и њихових породица на, посебно, запошљавање, смештај, обуку, образовање, културу и социјалну и медицинску помоћ.⁹

4.1.2 Акти усвојени под окриљем Уједињених Нација

На правце развоја система социјалне заштите наше земље, утичу развојни циљеви и документи *Уједињених нација*. Наша земља, као чланица Уједињених нација има политичку обавезу да спроводи и имплементира бројне декларације усвојене на специјалним заседањима Генералне скупштине Уједињених нација, што чини кроз национално законодавство.

Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (1966), као један од најзначајнијих докумената усвојених под окриљем Уједињених Нација, признаје *право* сваком лицу на *животни стандард*, довољан за њега и његову породицу, укључујући и храну, одећу и смештај, као и право на заштиту од глади.¹⁰

⁸ Лубарда, Бранко, *Ревидирана европска социјална повеља- обавезе држава и улога социјалних партнера после ратификације*, Београд, 2009, стр.33

⁹ *Закон о потврђивању Ревидиране европске социјалне повеље*, „Сл. гласник РС – Међународни уговори“, бр. 42/2009

¹⁰ *Закон о ратификацији Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима*, „Сл. лист СФРЈ“, бр.7/71

4.1.3 Акти усвојени под окриљем Европске Уније

С обзиром да Република Србија тежи чланству у *Европској Унији*, један од задатака који је постављен пред нашу земљу је усклађивање домаћег законодавства са законодавством Европске Уније.

У домену социјалне заштите, од посебног значаја је **Повеља о основним правима Европске Уније (2000)**, која у оквиру наслова „Солидарност“ предвиђа право на *социјалну сигурност и социјалну помоћ*. Повеља признаје право на социјалну помоћ и друге видове социјалне заштите сваком лицу које легално борави на територији Уније, као и право приступа услугама из области социјалне помоћи, као и социјалним службама које се баве пружањем овог вида помоћи.¹¹

4.2 НАЦИОНАЛНА РЕГУЛАТИВА

На националном плану, Устав Републике Србије (2006), Закон о социјалној заштити (2011) и Стратегија развоја социјалне заштите (2005) чине актуелни правни оквир у области социјалне заштите.

Стратешки правци и циљеви из националних стратешких докумената о социјалној заштити, конкретизовани су и прилагођени потребама локалних заједница, усвајањем локалних стратегија и акционих планова који се односе на област социјалне заштите.

4.2.1. Устав Републике Србије

*Право на социјалну заштиту*¹² гарантовано је **Уставом** грађанима и породицама којима је неопходна друштвена помоћ ради савладавања социјалних и животних тешкоћа и стварања услова за задовољење основних животних потреба.¹³ Право на социјалну заштиту је засновано на начелима социјалне правде, хуманизма и поштовања људских права.

У циљу обезбеђења ефикаснијег и ефективнијег система остваривања права грађана, Устав прокламује да се одређени послови, између осталог и послови социјалне заштите, могу поверити покрајини или јединици локалне самоуправе.

4.2.2. Закон о социјалној заштити

Као круна вишегодишњих реформи у систему социјалне заштите донет је **Закон о социјалној заштити 2011.** године који уређује делатност социјалне заштите, њене циљеве, начела, права и услуге, поступке за њихову реализацију, као и обавезе институција и организација, али и обавезе самих корисника услуга социјалне заштите и њихових породица, али је донео и неке значајне новине. Редефинисани су критеријуми за остваривање права на различите врсте материјалне подршке, уведена нова права, афирмисана проактивна улога

¹¹ *Повеља о основним правима Европске уније (2007/С303/01)*

¹² У литератури, упоредо са термином социјална помоћ, фигурира и термин социјална заштита. Овај термин доминира и у нашем позитивном законодавству.

¹³ *Устав РС*, „Сл. гласник РС“, бр. 98/2006, чл.69, ст.1

корисника, створени услови за плуралитет у пружању услуга, уведени наменски трансфери и лиценцирање пружалаца услуга и стручних радника.

Окосницу спровођења Закона о социјалној заштити чине:

-Породични закон и

-Закон о локалној самоуправи

Ови правни инструменти имају за циљ да с једне стране остваре адекватну социјалну заштиту и изађу у сусрет потребама грађана, а с друге стране да те исте потребе ускладе са буџетским средствима на националном и локалном нивоу.

4.2.2.1. Породични закон

Закон о социјалној заштити приликом регулисања процедуре остваривања права на новчану социјалну помоћ, упућује на Породични закон. Предвиђа да на утуживање сродника, који су по закону дужни да издржавају потенцијалног корисника треба применити одредбе Породичног закона о висини и времену трајања издржавања.

4.2.2.2 Закон о локалној самоуправи

Утицај **Закона о локалној самоуправи** на област социјалне заштите огледа се у томе што је локалној самоуправи дата могућност да оснива установе у области социјалне заштите, да прати и обезбеђује њихово функционисање, даје дозволе за почетак рада установа социјалне заштите које оснивају друга лица, утврђује испуњеност услова за пружање услуга социјалне заштите, утврђује нормативе и стандарде за обављање делатности, доноси прописе о правима у социјалној заштити.¹⁴

4.2.3. Стратегије у области социјалне заштите

Као значајан ослонац и подршка развоју и сталном унапређивању квалитета живота свих, а посебно осетљивних друштвених група, усвојене су бројне стратегије, од којих су за област социјалне заштите најзначајније – Стратегија развоја социјалне заштите, Стратегија за смањење сиромаштва и Национална стратегија о старењу.

¹⁴ Закон о локалној самоуправи, „Сл. гласник РС“, бр. 129/2007, чл.20

5. ПОЈАМ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

У нашем друштву, заштита лица у стању социјалне потребе се остварује у оквиру **социјалне заштите**, као дела система социјалне сигурности.¹⁵ Поред постојања разлика у дефинисању појма социјалне сигурности, сви аутори, углавном, социјалну сигурност схватају као скуп социјално политичких мера, које друштво предузима, са циљем да своје чланове осигура од социјалних ризика и превазиђе стање несигурности.¹⁶ Програми социјалне заштите не могу искоренити тешке животне ситуације, нити утицати на њихове узроке, али могу бити ослонац за најугроженије, који нису у стању да обезбеде елементарне услове за живот.

За сегмент помагања егзистенцијално угроженим лицима користе се различити термини – социјално старање, социјална помоћ или социјална заштита. Наше позитивно законодавство употребљава термин социјална заштита.

Под *социјалном заштитом* подразумева се организована друштвена делатност од јавног интереса, чији је циљ пружање помоћи и оснаживање за самосталан и продуктиван живот у друштву појединаца и породица, као и спречавање настајања и отклањање последица социјалне искључености.¹⁷

За разлику од неких теоретичара, који изједначавају термине социјална заштита и социјална сигурност, Тинтић и Шундерић заузимају супротан став. Они указују да постоји јасна разлика између ова два појма.

По Тинтићу, социјална заштита подразумева разне видове заштите, посредством јавно правних органа, с циљем да се појединци или групе појединаца, у одређеним случајевима заштите.¹⁸ Шундерић под социјалном заштитом подразумева државну делатност, која је усмерена ка појединцима или групама, које се налазе у стању које намеће потребу заштите од стране друштва.¹⁹

На основу овога, може се закључити да је систем социјалне сигурности обухватнији од система социјалне заштите, јер обухвата све грађане, за разлику од социјалне заштите која се стара само о онима, који су директно егзистенцијално угрожени.

Међународна организација рада под *социјалним старањем* подразумева бенефиције за сиромашне и лица у стању социјалне потребе, који се финансирају из општих државних средстава.

На основу свега реченог, социјална помоћ се може дефинисати као скуп прописа, мера, програма и услуга које пружа држава, институције или појединци, а који служе да би се помогло појединцима, породицама или категоријама становника који немају или имају недовољан приступ другим изворима прихода или услугама које су потребне за достојан живот, као и учешћу у социјалном и културном животу своје заједнице.

¹⁵ Систем социјалне сигурности у Србији састоји се из: 1. система социјалног осигурања, 2. система друштвене бриге о деци и породици, 3. система друштвене заштите бораца, војних инвалида и цивилних инвалида рата и 4. система социјалне заштите.

¹⁶ Косановић, Рајко, *Социјално право*, Београд, 2011, стр. 21

¹⁷ *Закон о социјалној заштити*, „Сл. гласник РС“, бр. 24/2011, чл. 2

¹⁸ Тинтић, Никола, *Концепције и остварења социјалне сигурности у савременим увјетима*, Зборник Правног факултета у Загребу, Загреб, 1964, број 2, стр. 107.

¹⁹ Шундерић, Боривоје, *Социјално право*, Београд, 2009, стр. 184.

6. НАЧЕЛА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Начела представљају основне, фундаменталне норме којима се изражава хтење њихових доносилаца и које произилазе из друштвено-економског система земље па су због тога трајна и непроменљива за један дужи временски период.

Поштовање и недељивост људских права је основни принцип од кога се полази приликом конципирања система социјалне заштите. Да би се доследно применио, неопходно је усклађивање националног правног система са усвојеним међународним документима и савременом праксом социјалног рада.

Начела на којима почива позитивно законодавство о социјалној заштити односе се на поштовање најбољег интереса корисника, активну улогу корисника у дефинисању услуга за њега, развој услуга на локалном нивоу и партнерство јавног, невладиног и приватног сектора.²⁰ Ова начела указују на важност квалитета, ефикасности и јавности рада у пружању услуга социјалне заштите.

Изградња и функционисање система социјалне заштите темељи се на неколико основних начела.

1. Начело поштовања интегритета и достојанства корисника

Корисник има право на пружање социјалне заштите засноване на социјалној правди, одговорности и солидарности, уз поштовање његовог физичког и психичког интегритета, безбедности, моралних, културних и религијских убеђења у складу са људским правима и слободама.

2. Начело забране дискриминације

Дискриминација²¹ корисника социјалне заштите забрањена је по основу расе, пола, старости, националне припадности, социјалног порекла, сексуалне оријентације, вероисповести или другог личног својства.

3. Начело најбољег интереса корисника

Суштина овог начела састоји се у томе да пружање услуга социјалне заштите треба да буде у највећем степену усаглашено са потребама корисника уз поштовање људских права и достојанства.

4. Начело најмање рестриктивног окружења

Подразумева да се услуге социјалне заштите пружају првенствено у природном окружењу, уз избор услуга које су најмање рестриктивне за корисника.

²⁰ Коментар новог Закона о социјалној заштити, „Сл. гласник РС“, бр. 24/2011

²¹ Закон о забрани дискриминације дефинише дискриминацију као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање према неким особама или групама људи, као и према члановима њихових породица или њима блиским особама, на отворен или прикривен начин, по било ком основу.

5. Начело ефикасности социјалне заштите

Састоји се у томе да се социјална заштита остварује на начин којим се постижу најбољи могући резултати, у односу на расположива финансијска средства.

6. Начело благовремености социјалне заштите

Огледа се у томе да начин остварења социјалне заштите треба да буде такав да обезбеђује правовремено уочавање потреба корисника и спречава настанак и развој стања која угрожавају безбедност и задовољење животних потреба и ометају укључивање у друштво.

7. Начело целовитости социјалне заштите

Целовита социјална заштита корисника обезбеђује се тако што се услуге пружају у складу са њиховом функцијом, повезано и усклађено.

8. Начело унапређења квалитета социјалне заштите

Подразумева активности за побољшање разноврсних аспеката постојећих услуга како би се боље одговорило на потребе потенцијалних корисника.

Квалитетне услуге у социјалној заштити су оне услуге које су у најбољем интересу корисника. Оне морају уважавати недељивост права и целовитост потреба корисника, да буду благовремене, ефикасне и делотворне, односно да производе очекиване и жељене исходе.²² Квалитетне услуге производе позитивну промену, омогућавају савладавање ризика и предупредују даљи развој проблема и стања која нарушавају квалитет живота корисника.²³

Квалитет услуга социјалне заштите унапређује се применом савремених достигнућа науке и струке.

9. Начело јавности рада

Јавност рада се обезбеђује на тај начин што министарство надлежно за социјалну заштиту, надлежни органи аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе на својој интернет адреси, у средствима јавног информисања или на други одговарајући начин информишу јавност о социјалној заштити.

10. Начело доступности и индивидуализације социјалне заштите

Подразумева активности које се предузимају када обим услуга није такав да их могу користити сви потенцијални корисници. Потребно је организовати услуге на начин који обезбеђује њихову физичку, географску и економску доступност, првенствено у средини у којој живе, уз уважавање културолошких и других различитости.

Индивидуализација социјалне заштите подразумева обезбеђење услуга на начин који обезбеђује индивидуализован приступ.

²² Стратегија развоја социјалне заштите, „Сл. гласник РС“, бр.108/2005, стр.31

²³ Стратегија развоја социјалне заштите, „Сл. Гласник РС“, бр.108/2005, стр.13

7. КОРИСНИЦИ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Знатан број *старијих лица* је због изнемоглости, болести и инвалидности, односно, без подршке породичног окружења, упућен на коришћење одговарајућих права и услуга социјалне заштите укључујући и обезбеђење основних животних услова.²⁴ Међутим, међу **корисницима** социјалне заштите је велики број *малолетника*, међу њима и деце са сметњама у развоју, чије потребе за негом превазилазе могућности породице.

Најчешће обележје корисника услуга центара за социјални рад је финансијско сиромаштво. Код одраслих и старијих корисника следи инвалидитет, поремећени породични односи, проблеми у понашању, насиље у породици, жртве трговине људима, а код деце и младих – поремећени породични односи, поремећаји у понашању, одсуство родитељског старања и сметње у развоју.²⁵

Према Закону о социјалној заштити, корисници социјалне помоћи су држављани Републике Србије, али то могу бити и страни држављани и лица без држављанства, под условима предвиђеним законом и међународним уговором.

Корисник права или услуга социјалне заштите је појединац, односно породица која се суочава с препрекама у задовољењу потреба, услед чега не може да достигне или одржи квалитет живота или која нема довољно средстава за подмирење основних животних потреба, а не може да их оствари својим радом, приходом од имовине или из других извора.²⁶

Малолетно лице и пунолетно лице до навршених 26 година живота је корисник права или услуга социјалне заштите кад му је услед породичних и других животних околности, угрожено здравље, безбедност и развој, односно ако је извесно да не може да достигне оптималан ниво развоја без подршке система социјалне заштите, нарочито:

1.ако је без родитељског старања или у ризику од губитка родитељског старања,

2.ако његов родитељ, старатељ или друго лице које се непосредно стара о њему није у стању да се о њему стара без подршке система социјалне заштите,

3.ако има сметње у развоју а његове потребе превазилазе могућности породице,

4.ако је у сукобу с родитељима, старатељем и заједницом и ако својим понашањем угрожава себе и околину,

5.ако се суочава с тешкоћама због злоупотребе алкохола, дрога или других опојних средстава,

6.ако постоји опасност да постане жртва или је жртва злостављања, занемаривања, насиља и експлоатације, односно ако су му угрожени физичко, психичко или емоционално благостање и развој,

7.ако је жртва трговине људима,

²⁴ *Национална стратегија о старењу 2006-2015*, Београд, 2000, стр.16

²⁵ *Први национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у РС*, 2011, стр.150

²⁶ *Закон о социјалној заштити*, „Сл. гласник РС“, бр. 24/2011, чл.41,ст.1

8.ако је страни држављанин или лице без држављанства, без пратње,

9.ако се његови родитељи споре око вршења родитељског права.

Пунолетно лице од навршених 26 до навршених 65 година живота и лице старије од 65 година је корисник права и услуга социјалне заштите, кад је његово благостање, безбедност и продуктиван живот у друштву угрожен ризиком старости, инвалидности, болести, нарочито:

1.ако има телесне, интелектуалне, сензорне или менталне тешкоће или тешкоће у комуникацији,

2.ако је жртва или постоји опасност да постане жртва самозанемаривања, занемаривања, злостављања, експлоатације и насиља у породици,

3.ако се суочава с тешкоћама због поремећаја породичних односа, зависности од алкохола, дрога или других опојних средстава,

4.ако је жртва трговине људима,

5.ако је страни држављанин или лице без држављанства,

6.ако има потребе за домским смештајем и друге потребе за коришћењем социјалне заштите.

8. ПРАВА КОРИСНИКА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Закон о социјалној заштити један свој део посветио је и правима корисника социјалне заштите. Корисник је дужан да та права користи на најцелисходнији начин.²⁷ Законодавац прокламује следећа права:

1. Право на информације

Поседовање информација је неопходан услов за остваривање права и услуга из области социјалне заштите и због тога кориснику треба признати право да у складу са својим потребама и способностима буде информисан о свим подацима који су од значаја за утврђивање и о начинима задовољења његових социјалних потреба.

2. Право на учешће у доношењу одлука

Састоји се у праву корисника да слободно одлучује о свему што се односи на његов живот и због тога му треба омогућити да учествује у процени свог стања и потреба и одлучивању о томе да ли ће прихватити услугу, као и да благовремено добије за то потребна обавештења.

3. Право на слободан избор услуга

Подразумева да корисник има право на слободан избор услуга и пружаоца услуга социјалне заштите.

4. Право на поверљивост података

Ово право било је непоходно уредити како би се избегло злонамерно коришћење и саопштавање података. Корисник има право на поверљивост приватних података из документације која се образује за потребе извештаја односно евиденције.

5. Право на приватност

Огледа се у томе да приликом пружања услуга социјалне заштите, корисник има право на поштовање његове приватности²⁸.

6. Право на притужбу

Корисник има право на квалитетне услуге које треба да задовоље његове потребе и због тога може поднети притужбу надлежном органу, ако није задовољан пруженом услугом, поступком или понашањем пружаоца услуге.

Да би систем социјалне заштите био ефикасан и флексибилан, мора се осавременити и мењати. Права се морају доградити и операционализовати и обезбедити механизми њихове правремене и економичне примене.

²⁷ Мирјанић, Жељко – Савић, Снежана, *Социјално право са основама права*, Бања Лука, 2003, стр.228

²⁸ Право на приватност омогућава једној особи не само да буде заштићена од ометања од стране власти, већ и од стране других појединаца и институција.

9. ЕВИДЕНЦИЈА О КОРИСНИЦИМА

Подаци о корисницима услуга у систему социјалне заштите представљају важну врсту информација о социјално-заштитним активностима у центрима за социјални рад и за програме унапређења социјалне заштите. Ти подаци су смештени у **Евиденцију** о корисницима права и услуга социјалне заштите.

Евиденција се води о корисницима, правима која су остварили и услугама које су им пружане, у електронском или папирном облику. Документација корисника се чува у изворном, а ако је могуће и у електронском облику, обезбеђена од неовлашћеног приступа, умножавања и злоупотреба.

Садржај и начин вођења евиденције прописан је Правилником о вођењу евиденција о корисницима и документације о стручном раду у установама социјалне заштите.

Под евиденцијом о корисницима подразумева се регистар, матична књига, лични картон, лични лист, скраћени лични лист, лист праћења рада на заштити корисника, лични лист корисника установа за смештај деце и омладине, лист о социоанамнестичким подацима за лица која се упућују у дом за пензионере и стара лица и протокол за кориснике саветовалишта за брак и породицу.²⁹

Регистар воде центар за социјални рад и саветовалиште за брак и породицу.

У регистар који води центар за социјални рад евидентирају се сва лица која се први пут обраћају центру ради остваривања неког права или услуге социјалне заштите, осим оних која траже уверење или препоруку.

У регистар који води саветовалиште за брак и породицу уписују се сва лица која се први пут обраћају саветовалишту.

Матичну књигу, у којој се подаци уписују хронолошким редом, воде установе за смештај корисника.

Лични картони се уређују по азбучном реду у оквиру активне и пасивне картотеке. Води се за кориснике центра за социјални рад, саветовалишта за брак и породицу и прихватилишта за одрасла и стара лица. Лични картон који воде центар за социјални рад и прихватилиште за одрасла и стара лица, отвара се за свако лице евидентирано у регистру. За лица евидентирана у регистру саветовалишта, отвара се након процене стручних радника о потреби коришћења услуга саветовалишта.

Установе социјалне заштите воде *лични лист* за сваког корисника, а саветовалишта за брак и породицу воде *протокол* за кориснике.

Центар за социјални рад води лични лист за сва лица уписана у регистар, осим за она која подносе захтев за материјално обезбеђење и за одрасла и остарела лица која се упућују на домски смештај.

Ако се заштита пружа и другим члановима исте породице, лични лист се води само за једног члана, док се за остале води *скраћени лични лист*.

²⁹ Правилник о вођењу евиденције о корисницима и документације о стручном раду у установама социјалне заштите, „Сл. гласник РС“, бр. 63/93 и 10/2006, чл.2

Осим тога, скраћени лични лист се води за лица која траже једнократне услуге, као и за одрасла и остарела лица која се упућују на домски смештај, с тим што се за њих води и *лист о социоанамнестичким подацима*.

За подносиоца захтева за материјално обезбеђење попуњава се *захтев за остваривање права на материјално обезбеђење*.

Лист праћења рада на заштити корисника води се за свако лице, односно породицу, у свим установама социјалне заштите. У њему, стручни радници ангажовани на реализацији заштите тог лица, односно породице, хронолошки бележе битне податке.

Установа социјалне заштите формира *досије корисника*, у који хронолошким редом групише целокупну евиденцију и документацију која се односи на корисника. Сви досијеи се групишу у активне и пасивне, према редном броју уписа у регистар и одвојено чувају у наменски одређеним просторима.

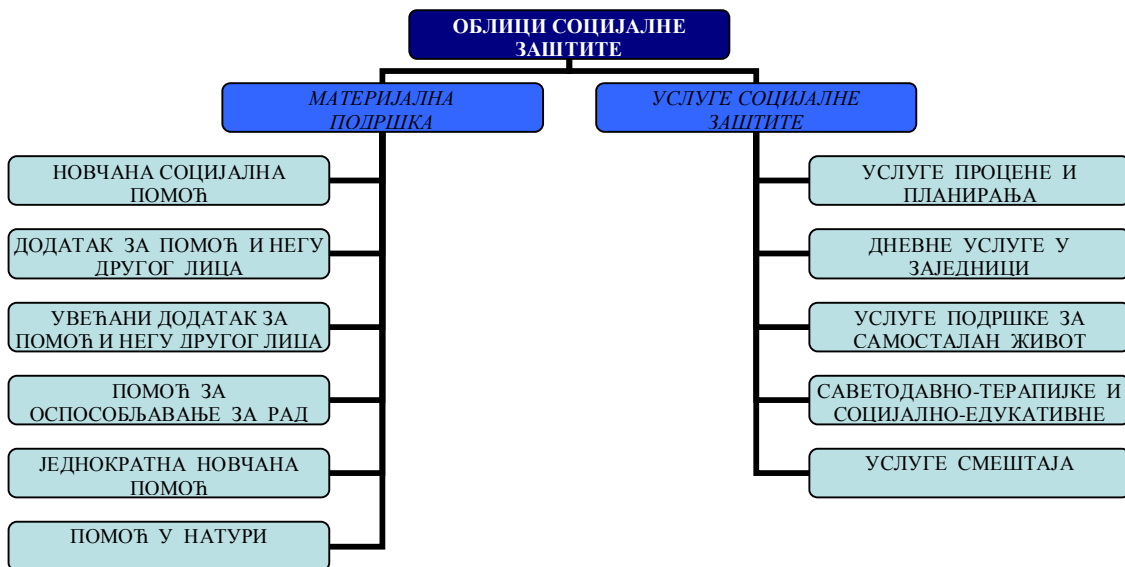
Када су више чланова једне породице корисници, формира се *породични досије*. Врши се избор носиоца породичног досијеа, а на омоту поред регистарског броја носиоца, уписују се и регистарски бројеви свих чланова породице. Ако чланови породице користе различите облике и мере заштите, у породичном досијеу се посебно групише документација за сваког члана.

Досије се не формира за корисника једнократних услуга, већ се за такво лице формира предмет према прописима о канцеларијском пословању, а при првом јављању спроводи се поступак евидентирања у прописана средства евиденције.

10. ОБЛИЦИ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Социјална заштита има два основна облика:

- 1.материјалну подршку и
- 2.услуге социјалне заштите.

Шема 1. Облици социјалне заштите

Без обзира у ком се обичу социјална заштита манифестује, усмерена је ка остваривању следећих циљева:

- 1.достизање, односно одржавање *минималне материјалне сигурности и независности* појединца и породице у задовољењу животних потреба,
- 2.обезбеђење *доступности* услуга и остваривања права у области социјалне заштите,
- 3.стварање *једнаких могућности* за самосталан живот и подстицање на *социјалну укљученост*,
- 4.очување и унапређење породичних односа, породичне, родне и међугенерациске *солидарности* и
- 5.*предупређење* злостављања, занемаривања или експлоатације, као и *отклањање* њихових последица.

10.1 МАТЕРИЈАЛНА ПОДРШКА

Материјална подршка постоји у готово свим државама света. Иако се јавља у различитим облицима, има неке заједничке именитеље: ограничена је, њена висина и критеријуми су јасно дефинисани и није безусловна.

У оквиру система социјалне заштите, обезбеђују се различите врсте материјалне подршке:

1. новчана социјална помоћ,
2. додатак за помоћ и негу другог лица,
3. увећани додатак за помоћ и негу другог лица,
4. помоћ за оспособљавање за рад,
5. једнократна новчана помоћ,
6. помоћ у натури и
7. друге врсте материјалне подршке (народне кухиње, субвенције и др.).

10.1.1 Новчана социјална помоћ

Термин новчана социјална помоћ уведен је Законом о социјалној заштити из 2011. Њиме је замењен термин материјално обезбеђење, који је користио ранији закон.

Новчана социјална помоћ је новчана накнада намењена заштити најсиромашнијих слојева становништва. Често се јавља као једини извор прихода појединаца и породица који се суочавају са животним тешкоћама услед којих нису у могућности да задовоље ни своје најелементарније потребе.

Ново законско решење омогућава повећање броја корисника социјалне помоћи и већа новчана давања за постојеће кориснике, тако што приликом регулисања новчане социјалне помоћи, Закон о социјалној заштити (2011), за разлику од претходног закона, узима у обзир две чињенице:

1. реалнију економију обима, односно повећање износа помоћи са повећањем броја чланова домаћинства и

2. разлику у потрошњи између деце и одраслих чланова домаћинства.

За децу се додатно узима у обзир, да уколико похвађају школу, остварују и право на дечији додатак.³⁰

Основица за утврђивање висине новчане социјалне помоћи износи 6.050 динара. Усклађује се са индексом потрошачких цена у претходних 6 месеци, два пута годишње – 1. априла и 1. октобра. Исплаћује се месечно.

³⁰ Коментар новог Закона о социјалној заштити, „Сл.гласник РС“, бр.24/2011

10.1.1.1. Корисници права на новчану социјалну помоћ

Закон о социјалној заштити предвиђа да право на новчану социјалну помоћ припада *појединцу*, односно *породици*, који својим радом, приходима од имовине или из других извора, остварују приход мањи од износа новчане социјалне помоћи.³¹

Породицом се сматрају : супружници (без обзира где фактички живе) и ванбрачни партнери, деца и сродници у правој линији без обзира на степен сродства, сродници у побочној линији који живе у заједничком домаћинству до другог степена сродства, као и дете које не живи у породици, а налази се на школовању – до краја рока прописаног за школовање, а најкасније до навршене 26. године живота. Извршилац насиља у породици не сматра се чланом породице.

Чланом породице старатеља сматра се лице са сметњама у развоју, које се на основу решења органа старатељства налази у породици старатеља.

10.1.1.2. Услови за остваривање права на новчану социјалну помоћ

За остваривање права на новчану социјалну помоћ, неопходно је да буду испуњени општи и посебни услови.

Општи услови су:

1. да појединац, односно породица нема других непокретности, осим одговарајућег стамбеног простора и земљишта површине до 0,5 хектара,

2. да није продао или поклонио непокретну имовину или се одрекао права на наслеђивање непокретне имовине или ако је протекао период у којем би, од тржишне вредности непокретне имовине коју је продао, поклонио или се одрекао, могао обезбеђивати неопходну помоћ,

3. да не поседује покретну имовину, чијим коришћењем или отуђењем, без угрожавања основних животних потреба, може да обезбеди средства у висини шестоструког износа новчане социјалне помоћи и

4. да није закључио уговор о доживотном издржавању.

Право на новчану социјалну помоћ може да оствари и појединац који је неспособан за рад, односно породица чији су сви чланови неспособни за рад, ако поред одговарајућег стамбеног простора, имају земљиште површине до једног хектара . На овај начин, закон из 2011. предвиђа повољнији имовински цензус за домаћинства у којима су сви чланови неспособни за рад.

Изузетно, право на новчану социјалну помоћ може остварити појединац, односно породица који не испуњава услов да нема непокретности, осим одговарајућег стамбеног простора и земљишта површине до 0,5 хектара, као и појединац који је неспособан за рад, односно породица чији су сви чланови неспособни за рад, а не испуњавају услов да осим одговарајућег стамбеног простора имају земљиште површине до једног хектара, ако центру за социјални рад да сагласност за упис хипотеке на своје непокретности како би се по престанку права на новчану социјалну помоћ обезбедило намирење потраживања валоризованих износа исплаћене новчане социјалне помоћи.

³¹ Закон о социјалној заштити, „Сл. гласник РС“, бр. 24/2011, чл.81, ст.1

Појединац, односно члан породице који је неспособан за рад, а има право на издржавање од сродника са којим не живи у породици, а који је према Породичном закону дужан и у могућности је да га издржава, уз захтев за утврђивање права на новчану социјалну помоћ дужан је да достави правноснажну судску одлуку о издржавању од сродника, односно судско поравнање закључено са сродником или доказ да је код надлежног суда покренуо поступак за утврђивање обавезе издржавања. Поступак може покренути и привремени старатељ.

Радно способан појединац, односно члан породице, може остварити право на новчану социјалну помоћ под следећим **посебним условима**:

1. да се налази на школовању или оспособљавању за рад или се води на евиденцији незапослених,

2. да није одбио понуђено запослење, радно ангажовање на привременим, повременим или сезонским пословима, стручно оспособљавање, преквалификацију, доквалификацију или основно образовање,

3. да му радни однос није престао његовом вољом, сагласношћу или кривицом, због дисциплинске или кривичне одговорности, осим ако је од престанка прошло годину дана или ако је по престанку радног односа наступила неспособност за рад и

4. да се сам стара о детету са сметњама у развоју, тако да не може бити радно ангажован.

Ако породица не испуњава посебне услове за остваривање права на новчану социјалну помоћ, то право се признаје само њеном члану који је неспособан за рад.

10.1.1.3. Право на увећану и временски ограничену новчану социјалну помоћ

Право на увећану новчану социјалну помоћ има појединац који је неспособан за рад, односно породица чији су сви чланови неспособни за рад, као и једнородитељска породица. Увећана новчана социјална помоћ се утврђује тако што се припадајући износ новчане социјалне помоћи за појединца, односно породицу увећава за 20%.

Неспособним за рад сматрају се:

1. лица која су навршила године живота прописане као услов за старосну пензију,

2. деца до навршене 15. године живота,

3. деца на школовању, до краја рока прописаног за школовање, а најкасније до 26. године живота,

4. лица потпуно неспособна за рад по прописима о пензијском и инвалидском осигурању,

5. труднице и родитељ детета који користи породилско одсуство и одсуство са рада ради неге детета по прописима о раду,

6. незапослено лице које се стара о члану породице, који је корисник права за помоћ и негу,

7. лице коме је утврђен трећи степен радне способности и

8. лице према коме је покренут поступак за утврђивање радне способности или поступак лишења пословне способности, за време трајања тог поступка.

Законодавац **ограничава** трајање новчане социјалне помоћи на 9 месеци у току календарске године, појединцу који је способан за рад, односно породици у којој је већина чланова способна за рад, како ова лица не би трајно постала зависна од социјалне помоћи, већ да се мотивишу да самостално остварују приходе.

Иако су очекивања законодавца да ће новим законским решењем бити обухваћен већи број сиромашних, потенцијални корисници социјалну помоћ доживљавају као срамоту. Отежавајућа околност је и то што се ради о неписменим, непокретним људима који живе у удаљеним местима за које је процедура остваривања ових права веома компликована. Иако неретко живе у екстремном сиромаштву, сиромашни грађани тешко могу да остваре право на новчану социјалну помоћ, због високо постављених критеријума од стране државе, међу којима им најтеже пада да туже своје сроднике и ставе кућу под хипотеку. Зато је неопходно изменити регулативу која се односи на материјална давања и прилагодити је специфичним потребама сиромашних грађана и истовремено обезбедити активацију радно способних корисника новчане социјалне помоћи.

10.1.2 Додатак за помоћ и негу другог лица

Многа лица због старости, природе или тежине болести, инвалидности и других разлога, не могу да се старају сама о себи, а често и њихове породице нису у могућности да им приуште такву помоћ. Неретко су та лица слабог имовног стања, па је неопходно учешће државе у финансирању таквих видова помоћи.

Право на додатак за помоћ и негу другог лица има лице коме је због телесног или сензорног оштећења, интелектуалних потешкоћа или промена у здравственом стању, неопходна помоћ и нега другог лица за задовољење егзистенцијалних потреба, под условом да то право не може да оствари по другом правном основу.

Додатак за помоћ и негу другог лица износи 7.600 динара на месечном нивоу. Усклађује се са индексом потрошачких цена у претходних шест месеци, два пута годишње – 1. априла и 1. октобра.

10.1.3 Увећани додатак за помоћ и негу другог лица

Право на увећани додатак за помоћ и негу другог лица има лице за које је по Закону о пензијском и инвалидском осигурању, утврђено да има телесно оштећење од 100% по једном основу или да има органски трајни поремећај неуролошког и психичког типа, као и лице које има више оштећења, с тим да ниво оштећења износи по 70% и више процената по најмање два основа.

Увећани додатак за помоћ и негу другог лица износи 20.500 динара месечно. Усклађује се са индексом потрошачких цена, два пута годишње – 1. априла и 1. октобра.

Један од родитеља који није у радном односу, а најмање 15 година непосредно негује своје дете које је остварило право на увећани додатак за помоћ и негу, има право на *доживотно месечно новчано примање* у висини најниже пензије, кад наврши општи старосни услов за остваривање пензије према

прописима о пензијском и инвалидском осигурању, ако није остварило право на пензију.

Ако право на пензију оствари после стицања права на доживотно месечно новчано примање, има право избора између пензије и доживотног месечног новчаног примања.

10.1.4 Помоћ за оспособљавање за рад

Право на помоћ за оспособљавање за рад имају деца и млади са сметњама у развоју, као и одрасле особе са инвалидитетом, које се према психо-физичким способностима и годинама живота, могу оспособити за одређени рад, а то право не могу да остваре по другом правном основу.

Остварује се у виду:

1.*трошкова оспособљавања за рад*, који се исплаћују предузећу за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом или другој организацији у којој се лице оспособљава. Исплата се врши на основу уговора, закљученог између центра за социјални рад и тог предузећа, односно организације, по прибављеном мишљењу министарства надлежног за социјалну заштиту,

2.*трошкова смештаја у дом ученика, односно студената или интернат*, који се врши на основу уговора, закљученог између центра за социјални рад и одговарајуће установе, по прибављеном мишљењу министарства надлежног за социјалну заштиту и

3.*накнаде трошкове превоза* од места становања до места оспособљавања за рад, која припада лицу упућеном на оспособљавање за рад, у висини трошкова најниже цене јавног превоза.

10.1.5 Једнократна помоћ

Једнократна помоћ је таква помоћ, која се обезбеђује лицу које се изненада или тренутно нађе у стању социјалне потребе, као и лицу које се упућује на домски или породични смештај, а нема средстава да обезбеди одећу, обућу и трошкове превоза за реализацију смештаја.

Једнократна помоћ може бити *новчана* или *у натури*. О њеном обезбеђењу се стара јединица локалне самоуправе.

Износ једнократне новчане помоћи законски је ограничен на просечну зараду запослених у јединици локалне самоуправе у месецу који претходни оном у коме се врши исплата.

Поступак за остваривање и исплату једнократне новчане помоћи спроводи центар за социјални рад, док поступак за остваривање права на помоћ у натури спроводи орган, организација или служба одређена актом јединице локалне самоуправе.

У случајевима изузетног угрожавања животног стандарда великог броја грађана, средства за једнократну новчану помоћ се обезбеђују на основу одлуке Владе, из буџета Републике Србије.

10.2 УСЛУГЕ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Услуге социјалне заштите су активности пружања помоћи појединцу и породици ради побољшања или очувања квалитета живота, отклањања или ублажавања ризика неповољних животних околности и стварања могућности за самосталан живот у друштву.

Услуге морају на најефикаснији начин да задовоље потребе грађана. Да би се то постигло неопходно је идентификовати потребе грађана, објективно проценити и планирати неопходне услуге. То доприноси остварењу сврхе система социјалне сигурности, задовољењу потреба корисника и унапређењу квалитета живота. Неопходно је да се развојем постојећих, успостављањем и развијањем нових услуга социјалне заштите унапређује квалитет живота најугроженијих категорија становништва. У сфери услуга, најважнији правци развоја су деинституционализација и даљи развој услуга у заједници.

Успех система социјалне заштите захтева већу ефикасност путем консолидације услуга и њихове боље испоруке, уз мобилизацију већег броја актера и инструмената. Битно је да јавне политике одговоре на два кључна изазова: *превенцију*, која представља најефикаснији и најодрживији начин борбе против сиромаштва и социјалне искључености и *рану интервенцију*, да би се избегло да људи који падну у сиромаштво остану заробљени у све тежим и проблематичнијим социо-економским ситуацијама.³²

Трајање услуга социјалне заштите може бити *привремено, повремено и континуирано*. Дефинише се у складу са потребама и најбољим интересом корисника.

Социјална заштита као област има веома широк дијапазон социјалних услуга. Закон не набраја све услуге појединачно, већ само дефинише *групе услуга*, и то:

- 1.услуге процене и планирања,
- 2.дневне услуге у заједници,
- 3.услуге подршке за самосталан живот,
- 4.саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге и
- 5.услуге смештаја.

Дефинисање појединачних услуга би затворило пут развоју нових услуга и спечило препознавање и развој услуга које су неопходне становништву, а нису предвиђене у закону.

10.2.1 Услуге процене и планирања

Услуге процене обухватају процену стања, потреба, снага и ризика корисника и других лица значајних за корисника, процену старатеља, хранитеља и

³² *Европска платформа за борбу против сиромаштва и социјалне искључености: Европски оквир за социјалну и територијалну кохезију*, 2010.

усвојиоца.³³ Процена се врши након пријема и периодично током коришћења услуге уз највеће могуће учешће корисника, чланова породице или старатеља.

Процена подразумева:

- детаљну процену способности, социјалних и здравствених потреба корисника, као и срединских и социјалних ризика,
- утврђивање приоритетних потреба које треба задовољити и
- према потреби укључивање стручњака различитих специјалности из локалне заједнице.³⁴

Услуге планирања су усмерене ка унапређењу и одржавању што већег квалитета живота у складу са идентификованим потребама и способностима корисника.³⁵ Обухватају индивидуално планирање услуга или одређивање мера заштите, доношењем:

- плана услуга и мера за породицу, са планом сталности за дете,
- плана за самосталан живот особе која је лишена родитељског старања пре него што је навршила 14 година, односно која није живила с родитељима или усвојитељима и
- индивидуалног плана услуга и мера за одраслог или старијег корисника.

10.2.2 Дневне услуге у заједници

Обухватају активности које подржавају боравак корисника у породици и непосредном окружењу. Обезбеђује их јединица локалне самоуправе. У њих спадају: дневни боравак, помоћ у кући и свратиште.

Дневни боравак представља сервис у локалној заједници који дневно и континуирано нуди специфичне услуге дефинисаној групи корисника, са циљем превенције институционалног збрињавања, активирања њиховог потенцијала као и стварања претпоставки за њихово укључивање у живот заједнице и њихово осамостаљивање.

Дневни боравак доприноси побољшању квалитета живота појединаца и породица: деце и младих са тешкоћама у развоју, одраслих особа са инвалидитетом и старијих особа са вишим степеном зависности.³⁶

Препреке развоја и унапређивања услуге дневног боравка могу се идентификовати у: финансијској сфери (локални буџети нису у стању да задовоље ни минимум потреба грађана), незаинтересованости локалне самоуправе, али и недостатаку стручних кадрова, недовољној повезаности различитих сектора и недовољној информисаности о правима.

Постоји потреба даљег развијања услуге дневног боравка у Србији, као и потреба утицања на локалне самоуправе да боље разумеју ову потребу, да обезбеде услугу и њену одрживост и на тај начин испуне своју обавезу из Закона о социјалној заштити.

³³ Закон о социјалној заштити, „Сл. гласник РС“, бр. 24/2011, чл.43, ст.1

³⁴ Сатарић, Надежда – Мухић, Марко – Тодоровић, Марија – Сатарић, Владе, *Анализа примене Закона о социјалној заштити у делу новчаних социјалних помоћи и cost benefit анализа сервиса помоћ у кући за стара лица*, Београд, 2013, стр. 76

³⁵ Ibid.

³⁶ *Први национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у РС*, 2011. стр.157

Помоћ у кући је услуга која се састоји од непосредне помоћи у свакодневним пословима збрињавања. По правилу се пружа старијим особама. Омогућава наставак њиховог живота у заједници, превенира или знатно одлаже институционално збрињавање. Један од најважнијих предуслова за обезбеђење овог облика социјалне заштите је законска регулатива.

Ова услуга није у потпуности развијена, иако је потреба за њом велика и изузетно је исплатива. Стога је неопходно да се предузму сви потребни кораци, како би профункционисао систем наменских трансфера најнеразвијенијим општинама и локалне самоуправе почеле да раде на успостављању сервиса помоћ у кући.

С обзиром да је претежно намењена старим лицима, која се углавном ретко крећу ван својих домова, постоји вероватноћа да потенцијални корисници нису упућени у права која могу да остваре у односу на услуге социјалне заштите. Ова услуга се финансира и донацијама, па су општи став јавности и медијска подршка кључни фактори који могу да утичу на побољшање услуге помоћ у кући.

Велики утицај на планирање и функционисање ове услуге имају предвиђене потребе за овом услугом по општинама, чему значајно доприносе категоризација општина и формирана социјална карта становништва. Најважнији ефекти функционисања установе помоћ у кући су: већа социјализација корисника услуге, опште задовољство корисника, више времена за чланове породице, побољшано здравствено стање корисника услуге, виши степен квалитета живота корисника, мањи број смртних случајева услед небриге и болести, већа заинтересованост потенцијалних корисника услуге.³⁷

10.2.3 Услуге подршке за самосталан живот

Законом о социјалној заштити (2011) по први пут у Србији су предвиђене **услуге подршке за самосталан живот** (становање уз подршку, *персонална асистенција* и *обука за самосталан живот*), што представља значајан корак у развоју сервиса подршке који треба да омогуће пуну социјалну укљученост и самосталност особа са инвалидитетом.

Пружају се појединцу како би се његове могућности задовољења основних животних потреба изједначиле са могућностима других чланова друштва, да би му се побољшао квалитет живота и омогућило да води самосталан и квалитетан живот у друштву.

Становање уз подршку има за циљ да помогне младима који излазе из система социјалне заштите (најчешће институционалне) да се укључе у живот заједнице.

Досадашња истраживања и практична искуства указују на потребу изградње система постинституционалне подршке младима.³⁸ Становање уз

³⁷ Сатарих, Надежда-Михић, Марко-Тодоровић, Марија-Сатарих, Владе, *Анализа примене Закона о социјалној заштити у делу новчаних социјалних помоћи и cost benefit анализа сервиса помоћ у кући за стара лица*, Београд, 2013, стр.74

³⁸ Вељковић, Лела – Ивановић, Сузана, *Становање уз подршку за младе који се осамостаљују (Испитивање задовољства корисника услуге)*, Социјална мисао, Београд, 2011, број 1, стр.47

подршку значајно доприноси побољшању квалитета живота младих корисника и њиховом осамостаљивању.

Ове услуге обезбеђује јединица локалне самоуправе, осим ако Законом о социјалној заштити није предвиђено да их обезбеђује Република Србија.

10.2.4 Саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге

Пружају се појединцима и породицама које су у кризи, ради унапређења породичних односа, превазилажења кризних ситуација и стицања вештина за самосталан и продуктиван живот у друштву.³⁹ Обухватају:

- саветовање и подршку родитељима, хранитељима и усвојитељима;
- подршку породици која се стара о свом детету или одраслом члану породице ометеном у развоју;
- саветовање и подршку у случајевима насиља и др.

Обезбеђују их јединица локалне самоуправе, аутономна покрајина, односно Република Србија.

10.2.5 Услуге смештаја

Услуге смештаја обухватају:

1. породични смештај,
2. домски смештај,
3. смештај у прихватилиште и
4. друге врсте смештаја.

Услугама породичног смештаја се привремено обезбеђују нега, заштита и услови за развој у породичном окружењу, деца и младима до завршетка редовног школовања, односно до 26. године живота, а одраслим и старијим особама – одржавање или побољшање квалитета живота.

Ово је погодан вид социјалног збрињавања, нарочито када се ради о деци, јер им се на тај начин, омогућава да остану у породичном окружењу.

Породични смештај може бити: стандардни, смештај уз интензивну или додатну подршку, ургентни, повремени.

Услуге породичног смештаја пружају сродници, кад је то у складу са најбољим интересом корисника, као и друго лице које је процењено као подобно, које је успешно завршило обуку и стекло лиценцу за пружање те услуге.

Ванинституционални облици заштите дају боље резултате него смештај лица у установу, због тога што ванинституционални облици замењују улогу породице, за разлику од смештаја у установу, који доводи до социјалне изолације социјално угрожених лица.

Услуге домског смештаја обезбеђују кориснику становање, задовољење основних животних потреба и здравствену заштиту, а када је корисник дете – и приступ образовању. То је једна од услуга за којом се посеже, ако се подршка не може обезбедити у облику који је мање рестриктиван (хранитељство, усвојење). Првенствено је намењена старијим особама, које због неповољних здравствених, социјалних, стамбених и породичних прилика нису у могућности да наставе свој живот у породици, односно у самосталном домаћинству.

³⁹ Закон о социјалној заштити, „Сл. гласник РС“, бр. 24/2011, чл.46, ст.1

Корисници домског смештаја су особе којима се не могу обезбедити породични смештај, услуге у заједници или останак у породици није у њиховом најбољем интересу.

Домски смештај се не обезбеђује детету млађем од три године, осим ако за то постоје нарочито оправдани разлози, с тим што на смештају не може провести дуже од два месеца, осим на основу сагласности министарства надлежног за социјалну заштиту.

Услугама домског смештаја, корисник се припрема за повратак у биолошку породицу, одлазак у другу породицу или за самосталан живот. Међутим, квалитет живота корисника у овим установама је низак и претежно испод потреба и могућности корисника.

Домски смештај може бити: стандардни, смештај уз интензивну или додатну подршку, ургентни, повремени.

Услуге домског смештаја пружају установе социјалне заштите, односно пружалац услуге социјалне заштите, који је за то добио лиценцу.

Недостатак превентивних мера и форсирање институционалних облика заштите деце, утицао је на то да се данас, највећи број деце налази у домовима, уместо да се примењују адекватнији облици заштите (породични смештај, хранитељство). Посебно је тешко стање на подручју заштите деце ометене у развоју. Недовољан је број установа за дневни боравак, па су родитељи принуђени да своју децу сметшају у специјалне установе, које су често изван њиховог места боравка и не одговарају стварним потребама деце.⁴⁰

Прихватилиште је специфична и ургентна установа у области социјалне заштите, од посебног друштвеног интереса и значаја.

Смештај у прихватилиште обезбеђује краткотрајан смештај и осигурава безбедност, изналажење одрживих решења за кризне ситуације, задовољење основних потреба и приступ другим услугама⁴¹, па је као такво дизајнирано да понуди само ургентни смештај, али не и одрживо решење проблема. Законом је надлежност за успостављање ове услуге делегирана на локалну самоуправу. Прихватилиште обезбеђује привремено збрињавање лица уз задовољавање здравствено-хигијенских, културно-забавних и других потреба, док се за њих не утврди одговарајући облик трајног збрињавања, а најдуже шест месеци.

Рад са корисницима услуга прихватилишта је изузетно захтеван, јер је реч о посебно осетљивим друштвеним групама, односно појединцима који су болесни, запуштени, промрзли, гладни, неспособни да се брину о себи.

Пружање услуга социјалне заштите суочава се са низом проблема: недостатак средстава, застарелост опрема у установама социјалне заштите, неадекватан васпитно-образовни рад, незавидан положај запослених који остварују ниске зараде што се одражава на њихову мотивисаност за рад. Све ово неповољно утиче на квалитет услуга социјалне заштите.

⁴⁰ Вуковић, Дренка, *Социјална сигурност и социјална права*, Београд, 1999, стр.180

⁴¹ *Закон о социјалној заштити*, „Сл. гласник РС“, бр.24/2011, чл.55, ст.1

11. ПОСТУПЦИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ПРАВА И УСЛУГА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Права из области социјалне заштите остала би без значаја када се не би паралелно са њима уређивао и поступак њиховог остваривања. Зато је питање поступка остваривања ових права једно од битнијих питања социјалне заштите и битан предуслов за обезбеђивање материјалне и социјалне сигурности њихових корисника.

Позитивно законодавство прави разлику између поступка за остваривање права на новчану социјалну помоћ, права на додатак за помоћ и негу другог лица, права на увећани додатак за помоћ и негу другог лица, с једне стране и поступка за коришћење услуга социјалне заштите, с друге стране.

11.1 ПОСТУПАК ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НА НОВЧАНУ СОЦИЈАЛНУ ПОМОЋ, ПРАВА НА ДОДАТАК ЗА ПОМОЋ И НЕГУ ДРУГОГ ЛИЦА И ПРАВА НА УВЕЋАНИ ДОДАТАК ЗА ПОМОЋ И НЕГУ ДРУГОГ ЛИЦА

Поступак за остваривање права на новчану социјалну помоћ, права на додатак за помоћ и негу другог лица и права на увећани додатак за помоћ и негу другог лица се воде по одредбама Закона о општем управном поступку. Покрећу се по захтеву и по службеној дужности.

Захтев у име породице подноси и за носиоца права одређује се један њен члан.

Право на новчану социјалну помоћ, право на додатак за помоћ и негу другог лица и право на увећани додатак за помоћ и негу другог лица се признаје од дана подношења захтева, уколико су у моменту подношења захтева испуњени законом предвиђени услови. Преиспитивање услова коришћења права на новчану социјалну помоћ врши се у мају сваке године, на основу прихода које је појединац, односно породица остварила током претходна три месеца те календарске године.

Корисник права, односно његов законски заступник, дужан је да пријави сваку промену од утицаја на признато право, у року од 15 дана од настанка промене, надлежном центру за социјални рад.

До *мировања* права на новчану социјалну помоћ може доћи док се корисник налази на издржавању казне затвора у трајању дужем од месец дана или ако му је изречена мера обавезног лечења у одговарајућој установи. Даном отпуста са издржавања казне затвора, односно мере обавезног лечења, корисници новчане социјалне помоћи настављају да користе право, ако у року од месец дана поднесу захтев за наставак коришћења права и неопходну документацију.

За одлучивање о остваривању права *месно* је *надлежан* центар за социјални рад, основан за територију на којој подносилац захтева има пребивалиште, односно боравиште. Ако се измене околности на основу којих је одређена месна надлежност центра за социјални рад, поступак наставља центар за социјални рад који је надлежан с обзиром на измењене околности.

Ако корисник новчане социјалне помоћи, по окончању поступка, промени пребивалиште, центар за социјални рад је дужан да надлежном центру достави списе предмета. Надлежни центар према новом месту пребивалишта има обавезу да преиспита испуњеност услова за остваривање права корисника у року од 30 дана од дана пријема списка.

Уколико потенцијални корисник не оствари право на новчану социјалну помоћ има право на **жалбу**. О жалби на решење центра за социјални рад решава министар надлежан за социјалну заштиту, о жалби на решење центра за социјални рад с територије Аутономне покрајине Војводине – покрајински орган управе надлежан за социјалну заштиту, а о жалби на решење центра за социјални рад с територије града Београда – градска управа града Београда.

Жалба не одлаже извршење првостепеног решења.

Против коначних решења може се покренути **управни спор**.

Надлежни другостепени орган може извршити **ревизију** решења о признатом праву. На његов захтев, првостепени орган је дужан да достави тражене списе на ревизију у року од 8 дана. У вршењу ревизије, надлежни орган може на првостепено решење ставити забележбу да је извршена ревизија и да је решење у складу са законом или укинута, односно поништити и вратити првостепено решење на поновно одлучивање.

Корисник права је дужан да *надокнади штету*:

1.ако је на основу неистинитих података, за које је знао или морао знати да су неистинити, остварио примања на која није имао право или их је остварио у већем обиму,

2.ако није пријавио промену за коју је знао или морао знати, а која утиче на губитак или обим права.

У случају смрти корисника, врши се повраћај средстава из оставинске масе или имовине оптерећене хипотеком.

11.2 ПОСТУПАК ЗА КОРИШЋЕЊЕ УСЛУГА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Поступак за коришћење услуга социјалне заштите спроводи центар за социјални рад, по службеној дужности или на захтев корисника.

Месно је *надлежан* центар за социјални рад, основан за територију на којој корисник услуге има пребивалиште, односно боравиште. За коришћење услуга неодложне интервенције, надлежан је центар за социјални рад на чијој територији се корисник затекао.

Сукоб месне надлежности решава министар надлежан за социјалну заштиту.

О коришћењу услуге се одлучује у складу са одредбама Закона о општем управном поступку.

Ако центар за социјални рад процени да корисник има потребу за услугом, издаје му *Упут за коришћење услуге*.

Упут за коришћење услуге је јавна исправа којом се корисник упућује у установу социјалне заштите, односно код овлашћеног пружаоца услуге, на коришћење услуге. Ако корисник има потребу за више услуга, издаје му се посебан упут за сваку услугу.

Ако центар за социјални рад процени да корисник нема потребу за услугом, одбиће његов захтев решењем. Против овог решења може се изјавити **жалба** у року од 15 дана:

1. министарству надлежном за социјалну заштиту – против решења којим се одбија захтев за коришћење услуге коју обезбеђује Република Србија,

2. надлежном органу аутономне покрајине – против решења којим се одбија захтев за коришћење услуге коју обезбеђује аутономна покрајина,

3. надлежном органу јединице локалне самоуправе – против решења којим се одбија захтев за коришћење услуге коју обезбеђује јединица локалне самоуправе.

Одлука о жалби доноси се у року од 30 дана.

Ако овлашћени пружалац услуге одбије да пружи услугу кориснику, дужан је да о томе обавести центар за социјални рад и корисника и наведе разлоге. Корисник може у року од 8 дана од пријема обавештења, упутити центру за социјални рад притужбу. Кад центар за социјални рад размотри притужбу, корисника упућује другом овлашћеном пружаоцу са списка овлашћених пружалаца услуга. Центар за социјални рад одмах обавештава министарство надлежно за социјалну заштиту, орган надлежан за издавање лиценце пружаоцима услуга социјалне заштите и инспекцију социјалне заштите о одбијању пружања услуга.

11.2.1. Обезбеђивање услуга социјалне заштите

Услуге социјалне заштите обезбеђује Република Србија, аутономна покрајина, односно јединица локалне самоуправе. У случајевима када се услуге не могу обезбедити на овај начин, могу се прибавити путем поступка **јавне набавке**, од стране лиценцираних пружалаца услуга. Од овога су изузете услуге процене и планирања, које пружа центар за социјални рад, у вршењу јавних овлашћења; услуге неодложне интервенције; услуге које пружају установе за васпитање деце и омладине и завод за социјалну заштиту, у оквиру вршења јавних овлашћења, као и услуге породичног смештаја.

Наручилац услуге која се обезбеђује путем јавне набавке је министарство надлежно за социјалну заштиту, односно орган аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе надлежан за социјалну заштиту.

Позив за подношење понуда за пружање услуга социјалне заштите објављује се у складу са законом који уређује јавне набавке. Наручилац је дужан да одабере пружаоца услуге који је способан да пружи услугу под најповољнијим условима, у складу са најбољим интересом корисника и прописаним стандардима, као и да са њим закључи уговор о јавној набавци услуге. Наручилац доставља министарству надлежном за социјалну заштиту извештај о закљученом уговору о јавној набавци услуга социјалне заштите, који садржи:

-називе понуђача чије су понуде прибављене,

- процену квалитета њихових услуга,
- називе понуђача чије су понуде изабране и
- уговорену вредност пружања услуге.

11.2.2. Непосредно уговарање коришћења услуга

Законом о социјалној заштити је прописана могућност да корисник, односно његов законски заступник **непосредно закључи уговор о коришћењу услуге** са изабраном установом социјалне заштите, односно са изабраним пружаоцем услуге социјалне заштите. У овом случају, кориснику се не издаје упут за коришћење услуге, а потребу корисника за услугом процењује установа социјалне заштите која пружа услугу, односно пружалац услуге социјалне заштите.

Од непосредног уговарања коришћења, изузете су:

- 1.услуге домског смештаја детета,
- 2.услуге домског смештаја одрасле особе лишене пословне способности,
- 3.услуге домског смештаја у установи за васпитање деце и омладине,
- 4.услуге породичног смештаја.

Ове услуге се искључиво користе на основу упута надлежног центра за социјални рад, односно судске одлуке.

Стање у области пружања услуга је на незавидном нивоу. Распоређеност услуга је неравномерна, јер је број и квалитет услуга условљен степеном економског развоја јединица локалне самоуправе. Садржаји појединих услуга су недовољно познати и пружаоцима и крисницима услуга. Најмањи број услуга остварује се у руралним срединама.⁴² У циљу побољшања стања у области услуга, неопходно је покренути акције у циљу информисања што ширег круга лица о услугама које се пружају у систему социјалне заштите, условима и поступку њиховог остваривања.

⁴² Први национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у РС, 2011, стр.158

12. ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА СИСТЕМА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Држава, укључујући и јединице територијалне аутономије и локалне самоуправе треба да помогне људима да преживе тешка времена, савладају и преброде тешке ситуације и да им се помогне да се оспособе да у будућности сами брину за своје потребе и обезбеђују своју и егзистенцију своје породице. Зато је неопходна **децентрализација** система социјалне заштите, што ће створити услове да локалне самоуправе имају сопствене изворе средстава за задовољење социјалних потреба својих грађана и да развијају разноврсне и економичне услуге у непосредном окружењу корисника.

Децентрализација социјалне заштите, као један од основних стратешких праваца развоја, подразумева обезбеђивање услова и механизма за преузимање одговорности локалне самоуправе за задовољавање потреба грађана у систему социјалне заштите, првенствено развојем услуга које подржавају живот у заједници.⁴³ Развој услуга у заједници предупређује последице институционализације и социјалне искључености угрожених друштвених група, отвара пут деинституционализацији, развоју нових услуга и укључивању различитих актера у сферу пружања услуга.

Задатак локалне самоуправе је да препозна услуге социјалне заштите за којима постоји реална потреба у локалној заједници и да донесе одлуку о њеном успостављању.

Претходни период обележио је висок степен централизације система социјалне заштите. Утврђивање права, одлучивање о начину и неопходним средствима за њихову реализацију сконцентрисано је на нивоу Републике, док локална самоуправа није имала довољно самосталности, нити је била заинтересована за задовољење потреба грађана у својој средини. Централизовани систем социјалне заштите довео је до тога да грађани социјалну заштиту на локалном нивоу, не доживљавају као систем на који могу и треба да утичу, те се пасивно односе према њему и нису мотивисани за било какво активније укључивање.⁴⁴

Стога, *Стратегија развоја социјалне заштите*, као једну од смерница за будући развој социјалне заштите, наводи враћање општини и граду функције социјалне заштите њихових грађана. Циљ развоја социјалних услуга у локалној заједници је превенирање проблема како појединци, породице и групе у ризику не би дошли у стање социјалне изолације и трајне зависности од социјалних служби.⁴⁵ Потребне грађана и средства за њихово задовољење обезбеђују се на локалном нивоу, с тим што се општинама и градовима који сами нису у могућности да обезбеде довољно средстава, обезбеђују додатна средства са републичког нивоа.

Децентрализација социјалне заштите доприноси развоју разноврсних и економичних услуга у непосредном окружењу корисника, што истовремено омогућава задовољавање потреба корисника на начин најпримеренији потребама корисника у односу на расположива финансијска средства.

⁴³ Коментар новог Закона о социјалној заштити, „Сл.гласник РС“, бр.24/2011

⁴⁴ *Стратегија развоја социјалне заштите*, „Сл.гласник РС“, бр.108/2005, стр.12

⁴⁵ *Стратегија развоја социјалне заштите*, „Сл.гласник РС“, бр. 108/2005, стр.13

13. УСТАНОВЕ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Ефикасан систем социјалне заштите подразумева постојање развијене *мреже* установа социјалне заштите, које могу да отклоне или ублаже основне ризике којима су изложени грађани. Мрежу установа социјалне заштите утврђује Влада. Њоме се ближе уређују просторни распоред, делатност установа, њихови капацитети и групе корисника.

Установе социјалне заштите се оснивају ради остваривања права и пружања услуга у области социјалне заштите, као и ради обављања развојних, саветодавних, истраживачких и других стручних послова у социјалној заштити и остваривања другог законом утврђеног интереса. Оснивају се као установе за децу и младе или као установе за одрасле и старије кориснике.

У циљу приближавања и пружања услуга социјалне заштите грађанима, позитивним законодавством је прописано да поред *Републике*, установе социјалне заштите могу оснивати *јединице територијалне аутономије* и *локалне самоуправе* и друга *правна* и *физичка лица*. На овај начин, потребе људи се ефикасно, економично, правовремено и рационално задовољавају најбоље у непосредном окружењу – породици и локалној заједници.

Република Србија, односно аутономна покрајина може основати завод за социјалну заштиту и установу за васпитање деце и омладине, а јединица локалне самоуправе- само центар за социјални рад.

Оснивач установе социјалне заштите обезбеђује средства за оснивање и почетак рада установе и доноси акт о оснивању. Делатност, управљање, пословање и друга питања од значаја за рад установе, ближе се уређују *статутом*, који доноси управни одбор.

Установа социјалне заштите може отпочети са пружањем услуга социјалне заштите кад министарство надлежно за социјалну заштиту утврди да испуњава услове за обављање делатности пружања тих услуга и изда лиценцу.

Дужна је да истакне назив, односно пословно име. Није јој дозвољено политичко деловање, као и деловање и коришћење простора у те сврхе.

Ради унапређења делатности и размене искустава, установе социјалне заштите могу сарађивати са одговарајућим установама и организацијама у земљи и иностранству. Ради остваривања заједничких професионалних интереса и унапређења услуга социјалне заштите, могу се повезивати у удружења.

13.1 РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ

Републички завод за социјалну заштиту доприноси успешном развоју система социјалне заштите кроз активно учешће у свим актуелним процесима развоја система чији је део.

Завод за социјалну заштиту је установа социјалне заштите за праћење, унапређивање општег концепта као и праксе социјалне заштите, подстицање развоја и обављање истраживачких и других послова у области социјалне заштите.⁴⁶

⁴⁶ *Стратегија развоја 2012-2014*, стр. 15

Улога, делатност и овлашћења Завода за социјалну заштиту регулисани су Законом о социјалној заштити. Завод за социјалну заштиту оснива Влада Републике Србије за обављање развојних, саветодавних, истраживачких и других стручних послова у социјалној заштити. За његово функционисање обезбеђују се средства у буџету оснивача.

Надлежности Завода за социјалну заштиту су нормативно дефинисане позитивним законодавством и односе се на:

- праћење квалитета стручног рада и услуга у установама социјалне заштите,
- пружање стручне подршке ради унапређења стручног рада и услуга социјалне заштите,
- истраживање социјалних појава и проблема, делатности и ефеката социјалне заштите, израда анализа и извештаја у области социјалне заштите и предлагање мера за унапређење социјалне заштите,
- развој система квалитета у социјалној заштити, координација развоја стандарда услуга и предлагање надлежном министарству унапређења постојећих и увођења нових стандарда,
- развој и реализација модела супервизијске подршке у установама и код пружалаца услуга социјалне заштите,
- предлагање министру надлежном за социјална питања плана развоја кадрова са планом приоритетних програма обуке у социјалној заштити,
- развој база података од значаја за систем социјалне заштите,
- учешће у изради, спровођењу, праћењу и оцени ефеката примене прописа који се односе на развој делатности социјалне заштите,
- иницирање и учешће у креирању и увођењу иновација у систем социјалне заштите,
- организација и учешће у стручном усавршавању и обучавању стручних радника и стручних сарадника,
- израда и публикување монографија, часописа и зборника радова, стручних приручника, водича, информатора, студија и примера добре праксе,
- иницирање, учешће и организација научних и стручних скупова и сарадња са домаћим и међународним организацијама,
- информисање стручне и шире јавности о спровођењу социјалне заштите и указивање на потребе и проблеме корисника и
- обављање других послова.

Сходно својој делатности, активно учествује у креирању и примени релевантних стратешких докумената, пружајући стручну подршку социјалним актерима у локалним заједницама у остваривању стратешких циљева и задатака.⁴⁷

Поред тога, Завод излази у сусрет потребама свих релевантних партнера и остварује сарадњу са пружаоцима услуга у локалним срединама, доносиоцима одлука и међународним организацијама, које делују у области социјалне заштите.

Делатност Републичког завода за социјалну заштиту се заснива на поштовању и промовисању универзалних људских, етичких и професионалних вредности у оквиру којих доминира идеја да сваки појединац треба да има могућност да активно учествује у развоју заједнице којој припада.⁴⁸

⁴⁷ Стратегија развоја 2012-2014, стр. 7

⁴⁸ Стратегија развоја 2012-2014, стр. 11

Организациона структура Завода је постављена тако да обухвати све релевантне аспекте развоја система социјалне заштите кроз четири основне функције: информисање, стручну подршку, истраживање и професионално усавршавање.⁴⁹ Програмске активности Завода одвијају се унутар:

1. Одељења за истраживање,
2. Одељења за професионалну обуку,
3. Одељења за информисање, промоцију и подршку и
4. Одељења за процену стручног рада и супервизију.

Најзначајнији и најбројнији корисници услуга Завода су центри за социјални рад и установе за смештај корисника, који су директно одговорни за спровођење политика, стратегија и нормативних решења која уређују систем социјалне заштите.

13.2. ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД

Центар за социјални рад је базична служба која има централно место у систему социјалне заштите.

Центар за социјални рад оснива се за територију једне или више јединица локалне самоуправе, на основу одлуке надлежних органа тих јединица локалне самоуправе. Међусобна права и обавезе оснивача уређују се уговором.

Центар за социјални рад одлучује о остваривању права и коришћењу услуга социјалне заштите; у складу са актима јединице локалне самоуправе, учествује у пословима планирања и развоја социјалне заштите у јединици локалне самоуправе; иницира и развија превентивне и друге програме који доприносе задовољењу потреба грађана у области социјалне заштите на територији јединице локалне самоуправе за коју је основан и спречавању и сузбијању социјалних проблема.

Поред тога, пружа услуге процене и планирања, а друге услуге социјалне заштите може пружати само у оквиру своје посебне организационе јединице, ако добије лиценцу за пружање одређене услуге и ако у локалној заједници нема другог овлашћеног пружаоца услуге социјалне заштите.

Органи центра за социјални рад су: директор, управни одбор и надзорни одбор.

За *директора* центра за социјални рад може бити именовано лице које испуњава следеће услове:

1. да је држављанин Републике Србије,
2. да је стекло образовање на студијама другог степена, односно на основним студијама у трајању од најмање четири године и одговарајући академски, односно стручни назив у области правних, економских, психолошких, педагошких, андрагошких и социолошких наука, односно назив дипломирани социјални радник и

3. да има најмање пет година радног искуства у струци.

Именује га надлежни орган јединице локалне самоуправе, на основу конкурса, по прибављеном мишљењу управног одбора центра за социјални рад на период од четири године, уз могућност поновног именовања.

⁴⁹ *Стратегија развоја 2012-2014*, стр. 6

Конкурс за директора центра расписује управни одбор центра за социјални рад, најкасније 30 дана пре истека мандата раније именованом директору.

Кандидат за директора центра за социјални рад, уз конкурсну документацију, подноси програм рада за мандатни период на који се врши именовање. У изборном поступку, управни одбор центра за социјални рад, разматра приспеле пријаве, сачињава листу кандидата који су испунили прописане услове и заједно са својим мишљењем је доставља надлежном органу јединице локалне самоуправе.

На именовање директора центра за социјални рад сагласност даје министарство надлежно за социјалну заштиту, а на именовање директора центра за социјални рад са седиштем на територији аутономне покрајине – надлежни орган аутономне покрајине.

Ако директор центра за социјални рад не буде именован у року од 90 дана, оснивач именује вршиоца дужности директора центра за социјални рад, који ту дужност може обављати најдуже годину дана.

Директор центра за социјални рад може бити разрешен:

1. на лични захтев,
2. ако послове директора обавља супротно закону,
3. ако центру за социјални рад проузрокује штету нестручним и несавесним радом или ако извршава обавезе на начин који може проузроковати веће сметње у раду центра,
4. ако онемогућава остваривање права и услуга из надлежности центра за социјални рад,
5. ако је правноснажно осуђен за кривично дело против живота и тела, слобода и права човека и грађанина, против права по основу рада, части и угледа, против полне слободе, брака и продице, службене дужности, уставног уређења и безбедности Републике Србије и
6. из других разлога утврђених законом или статутом центра за социјални рад.

Управни одбор центра за социјални рад има 5 чланова и то: два представника по предлогу запослених и три представника оснивача. Чланове управног одбора именује оснивач на период од 4 године.

Надзорни одбор центра за социјални рад има три члана и то: два представника оснивача и један представник по предлогу запослених. Његове чланове именује оснивач на период од 4 године.

13.3. УСТАНОВЕ ЗА ВАСПИТАЊЕ ДЕЦЕ И ОМЛАДИНЕ

Установе за васпитање деце и омладине обезбеђују прихватање и привремани смештај васпитно запуштене деце и младих, с циљем да се они у што краћем времену упуте родитељима или старатељима, односно надлежном органу – уколико су затечена у скитњи и просјачењу. Поред смештаја, ове установе обезбеђују васпитање, образовање и стручно оспособљавање.

Установу за васпитање деце и омладине може основати Република Србија и аутономна покрајина за спровођење васпитних мера, у складу са посебним прописима.

Органи установа за васпитање деце и омладине су: директор, управни и надзорни одбор.

Директора именује оснивач на 4 године, на основу конкурса, по прибављеном мишљењу управног одбора установе за васпитање деце и омладине.

Управи одбор има пет чланова и то два представника оснивача, представника запослених, представника корисника и представника удружења чији су циљеви усмерени на заштиту права детета.

Надзорни одбор има три члана. Чине га два представника оснивача и један представник запослених.

Чланове управног и надзорног одбора именује оснивач на период од четири године.

13.4. ЦЕНТАР ЗА ПОРОДИЧНИ СМЕШТАЈ И УСВОЈЕЊЕ, ДОМ ЗА СМЕШТАЈ КОРИСНИКА

Центар за породични смештај и усвојење:

1. врши припрему, процену и обуку будућих хранитеља и усвојитеља,
2. пружа подршку хранитељима, односно породицама које пружају услугу породичног смештаја и усвојитељима,

3. извештава центар за социјални рад о раду хранитеља и породица које пружају породични смештај и предлаже мере ради отклањања евенуалних пропуста,

4. обавља друге послове у складу са законом и другим прописом.

Има директора, управни и надзорни одбор.

За *директора* може бити именовано лице које је:

1. држављанин Републике Србије,

2. које је стекло високо образовање на студијама другог степена, односно на основним студијама у трајању од најмање 4 године и одговарајући академски односно стручни назив у области правних, психолошких, педагошких и андрагошких наука, специјалне едукације и рехабилитације, социолошких, политичких, економских или медицинских наука и

3. које има најмање 5 година радног искуства у струци.

Именује га оснивач, на основу конкурса, по прибављеном мишљењу управног одбора те установе.

Управни одбор има пет чланова, од којих су два представника оснивача, један представник запослених, један представник корисника, односно законских заступника корисника и један представник удружења чији су циљеви усмерени на заштиту права лица на домском смештају. Именује их оснивач, на 4 године.

Надзорни одбор има три члана, од којих су два представника оснивача и један представник запослених. Именује их оснивач, на 4 године.

Установе социјалне заштите за смештај корисника суочавају се са тешкоћама у организацији и спровођењу стручног рада у складу са концептом људских права корисника и захтевима у погледу квалитета услуга. Посебно су у тешком положају установе за смештај одраслих и старих корисника, у којима је квалитет живота корисника претежно испод потреба и могућности корисника.

14. ЗАПОСЛЕНИ У УСТАНОВАМА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Остваривању циљева социјалне заштите у установама социјалне заштите доприносе њихови запослени.

Послове у установи социјалне заштите односно код пружаоца услуга социјалне заштите врше: стручни радници, стручни сарадници, помоћни радници и друга лица.

Стручни радници у центру за социјални рад су: социјални радник, психолог, педагог, андрагог, специјални педагог, правник и социолог, а у другој установи социјалне заштите и код пружаоца услуга социјалне заштите - дефектолог и лекар.

Стручни сарадници су лица друге одговарајуће струке са стеченим високим образовањем на студијама првог или другог степена, односно на основним студијама, која обављају послове из своје струке.

Запослени морају да поседују стручне квалификације, знања, способности и вештине, како би могли да на адекватан начин одговоре потребама корисника који се налазе у тешким животним ситуацијама. Највећи проблем представља недовољан број квалификованих радника наспрам огромног броја корисника. Уз све то је и незавидан положај запослених који остварују ниске зараде, што се одражава на њихову мотивисаност за рад.

На права, обавезе и одговорности запослених примењују се одредбе Закона о раду, ако није другачије одређено.

Послове у социјалној заштити, услове и стандарде обављања утврђује министар надлежан за социјалну заштиту. Стручни радници и стручни сарадници могу се учланити у Комору социјалне заштите, по принципу добровољности.

За обављање послова из домена социјалне заштите, установа социјалне заштите може ангажовати стручне раднике и стручне сараднике у својству волонтера, којима се обезбеђује обука на радном месту под надзором ментора.

Стручни радници и стручни сарадници могу отпочети самосталан рад тек када обаве приправнички стаж, а стручни радници поред тога треба и да положи испит за лиценцу. Приправнички стаж за лица са стеченим високим образовањем на студијама другог степена, односно на основним студијама у трајању од најмање четири године, траје 12 месеци, док за лица са стеченим високим образовањем на студијама првог степена односно са стеченим средњим образовањем траје 6 месеци.

Ради унапређивања професионалних компетенција и квалитета стручног рада, запослени имају право и дужност да се стручно усавршавају и прате развој науке и струке. Трошкове стручног усавршавања сноси послодавац и стручни радници и стручни сарадници. План стручног усавршавања доноси установа социјалне заштите односно пружалац услуга социјалне заштите.

Рад запослених подлеже оцењивању и оцене су јавне. Оцењивање омогућава добијање приказа стања у области рада запослених у установама социјалне

заштите, са фокусом на подстицање побољшања њиховог рада и подизање квалитета услуга које они пружају.

Законодавац регулише и питања распореда рада, радног времена и социјалне заштите за време штрајка.

Распоред рада, почетак и завршетак радног времена установе социјалне заштите односно овлашћеног пружаоца услуга социјалне заштите утврђује оснивач уз сагласност наручиоца услуге.

Због значаја који права из области социјалне заштите имају за живот и опстанак својих корисника, законодавац обавезује установу социјалне заштите односно пружаоца услуге социјалне заштите да за време штрајка обезбеде минимум процеса рада. Минимум процеса рада обухвата услуге неодожене интервенције, збрињавање, надзор, негу и исхрану корисника на смештају и друге неодожене потребе корисника.

Запослени у центру за социјални рад морају бити стално у приправности да би, ако затреба, могли да интервенишу у ситуацијама које угрожавају живот, здравље и развој корисника. Запослени за време приправности имају право на увећану зараду у висини утврђеној општим актом и уговором о раду.

15. КОМОРА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Позитивно законодавство у области социјалне заштите посебну пажњу поклања квалитету стручног рада и контроли и квалитету услуга које се обезбеђују у систему социјалне заштите. За све који обављају послове из области социјалних делатности, било да су у јавном, цивилном или приватном сектору, прописано је оснивање **Коморе социјалне заштите**.

Комора социјалне заштите са седиштем у *Београду*, основана је Законом о социјалној заштити као независна, непрофитна и професионална организација запослених стручних радника и стручних сарадника у социјалној заштити, које повезује заједнички професионални интерес. Има огранке у Новом Саду и Краљеву.

Чланство у Комори је добровољно. Захтев за пријем у чланство подноси се Стручној служби Коморе. Чланови Коморе су једнаки у правима, одговорностима и обавезама.

Чланови Коморе могу бити: редовни и почасни. *Редовни* чланови Коморе могу бити: лица запослена у социјалној заштити и лица која се у оквиру своје делатности баве социјалном и породично-правном заштитом. *Почасни* чланови Коморе могу бити: лица која новчаним прилозима, личним ангажовањима, поклоном, завештањем имовине или на други начин помажу у остваривању циљева и задатака Коморе и лица која су дала изузетно значајан допринос развоју социјалне и породично-правне заштите, на теоријском и практичном плану, као и деловању Коморе.⁵⁰

Органи коморе су: Скупштина, Управни одбор, Надзорни одбор и директор.

Скупштина је највиши орган Коморе. Има 45 чланова, од којих су 25 представници центара за социјални рад, 10 представници установа социјалне заштите чији је оснивач Република Србија, односно аутономна покрајина и 10 представници пружалаца услуга социјалне заштите. Скупштине могу бити *редовне*, које се одржавају најмање једном годишње и *ванредне*, које се одржавају по потреби. Начин рада Скупштине се уређује пословником о раду.

Скупштина Коморе доноси Статут Коморе, именује и разрешава председника Скупштине, председника и чланове Надзорног, Управног и Етичког одбора Коморе, председника и чланове одбора, комисија и радних тела, као и директора Коморе.

Управни одбор Коморе има 9 чланова, које бира Скупштина на предлог Комисије за избор и именовање, водећи рачуна о принципу равномерне територијалне заступљености статистичких региона на руководећим функцијама Коморе. Председника и чланове Управног одбора бира и разрешава Скупштина из редова својих чланова.

Управни одбор ради у седницама, које се одржавају по потреби, а најмање једном у два месеца. Сазива их председник по својој иницијативи, на захтев 1/3 чланова Управног одбора, председника Скупштине, Надзорног одбора или

⁵⁰ Статут Коморе социјалне заштите, „Сл. гласник РС“, бр.118/2012, чл.16

директора Коморе, а у случају спречености председника Управног одбора – члан Управног одбора, кога за то одреди Управни одбор. Одлуке Управног одбора се доносе јавним гласањем, с тим што Управни одбор може одлучити да се одлуке о појединим питањима доносе тајним гласањем.

Мандат председника и чланова Управног одбора траје четири године, с тим што им дужност може престати и пре истека мандата – престанком својства члана Скупштине, оставком или разрешењем.

Надзорни одбор је орган који врши контролу рада директора Коморе, Управног одбора Коморе и материјално финансијских послова Коморе.⁵¹

Има 5 чланова које бира Скупштина из редова својих чланова, по једног из сваког статистичког региона. Мандат председника и чланова Надзорног одбора траје четири године. Председнику и члану Надзорног одбора престаје дужност пре истека периода на који је изабран престанком чланства у Скупштини, оставком или разрешењем.

Надзорни одбор ради у седницама. Седницу Надзорног одбора сазива и њеним радом руководи председник Надзорног одбора, а у случају његове спречености члан Надзорног одбора, кога за то одреди Надзорни одбор. Одлуке Надзорног одбора доносе се већином гласова присутних чланова, јавним гласањем.

Директора Коморе именује Скупштина из редова својих чланова на период од четири године. Исто лице не може бити бирано више од два пута узастопно. На именовање директора сагласност даје министарство надлежно за социјалну заштиту. Директору може престати дужност и пре истека мандата – на лични захтев; ако послове директора обавља супротно одредбама закона; ако нестручним и несавесним радом проузрокује штету Комори или своје обавезе извршава на начин који може проузроковати веће сметње у раду Коморе, ако је правноснажно осуђен за кривично дело из групе кривичних дела против живота и тела, слобода и права човека и грађанина, против права по основу рада, против части и угледа, против полне слободе, против брака и породице, против службене дужности, као и против уставног уређења и безбедности Републике Србије и из других разлога утврђених законом.⁵² Директора Коморе у одсуству или у случају разрешења, замењује члан Скупштине, кога одреди Скупштина.

У складу са Законом о социјалној заштити, Комора обавља поверене и остале послове. Као **поверене** обавља следеће послове:

1. доноси Кодекс професионалне етике,
2. води Регистар чланова Коморе,
3. организује и спроводи испит за лиценцу за рад у области социјалне заштите,
4. издаје, обнавља и одузима лиценцу стручним радницима,
5. води Регистар о издатим, обновљеним и одузетим лиценцама стручних радника,
6. образује Етички одбор,
7. води Регистар изречених мера члановима Коморе,
8. издаје уверење о чињеницама из регистара које води,
9. утврђује висину чланарине за чланове Коморе,

⁵¹ Статут Коморе социјалне заштите, „Сл. гласник РС“, бр. 118/2012, чл.57

⁵² Статут Коморе социјалне заштите, „Сл. гласник РС“, бр. 118/2012, чл.43, ст.2

10. издаје легитимацију члановима Коморе,

11. утврђује износ накнаде за упис у Регистар чланова Коморе, за издавање и обнављање лиценце и за издавање легитимације и уверења.

Надзор над радом Коморе у обављању поверених послова врши министарство надлежно за социјалну заштиту.

У **остале** послове Коморе спадају:

1. заступање и заштита професионалних интереса њених чланова,

2. старање о обављању послова из делатности социјалне заштите у складу са Етичким кодексом,

3. давање иницијативе за ближе уређивање начина обављања приправничког стажа и полагања приправничког испита, стручног усавршавања стручних радника и сарадника,

4. давање иницијативе за доношење прописа у области социјалне заштите и

5. пружање стручне помоћи члановима Коморе.

Ради обављања стручних, административних и других послова у Комори социјалне заштите образује се Стручна служба Коморе, у којој су запослени: директор, секретар – дипломирани правник, три стручна радника, административни радник и два техничка радника.

16. НАДЗОР НАД РАДОМ УСТАНОВА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Како би се избегле грешке и злоупотребе у раду установа социјалне заштите и обезбедило ефикасно задовољење потреба корисника, неопходно је да држава обезбеди контролу њиховог рада. Она то чини кроз надзор над радом, надзор над стручним радом установа социјалне заштите и инспекцијски надзор.

Надзор над радом органа, установа и других ималаца јавних овлашћења врши *министарство* надлежно за социјалну заштиту, а над радом ималаца јавних овлашћења на територији аутономне покрајине – *надлежни орган аутономне покрајине*.

Надзор над стручним радом центра за социјални рад, установе за домски смештај и центра за породични смештај и усвојење чији је оснивач Република Србија, односно аутономна покрајина, установе за васпитање деце и омладине и завода за социјалну заштиту врши *министарство* надлежно за социјалну заштиту. Када су ове установе основане на територији аутономне покрајине, надзор над стручним радом врши надлежни покрајински орган. По завршеном надзору сачињава се извештај. Начин и поступак вршења надзора над стручним радом у установама социјалне заштите прописује министар надлежан за социјалну заштиту.

Инспекцијски надзор врши министарство надлежно за социјалну заштиту, преко *инспектора* социјалне заштите, на територији аутономне покрајине – *надлежни орган аутономне покрајине*, као поверени посао, а на територији града Београда – *градска управа* града Београда, као поверени посао.

Инспектор социјалне заштите је самосталан у раду и лично одговоран за свој рад. У вршењу послова инспекцијског надзора дужан је да поступа савесно и непристрасно и да податке до којих дође у току вршења надзора, чува као службену тајну. Има службену легитимацију којом се идентификује и коју је дужан да покаже на захтев одговорног или другог заинтересованог лица док врши надзор.

Инспектор социјалне заштите саставља записник о извршеном надзору, а о мање важним радњама у поступку – службену белешку. Записник се доставља установи социјалне заштите и њеном оснивачу, односно пружаоцу услуга социјалне заштите и његовом оснивачу у року од 15 дана од дана кад је извршен надзор у тој установи социјалне заштите, односно пружаоцу услуга социјалне заштите. Установа, односно пружалац услуга социјалне заштите може се изјаснити на наводе из записника у року од 3 дана од дана достављања записника.

На основу записника о извршеном инспекцијском надзору, инспектор социјалне заштите доноси решење, којим налаже мере или изриче забране и одређује рокове за извршење наложених мера и изречених забрана установи социјалне заштите, односно пружаоцу услуга социјалне заштите. Против овог решења може се изјавити жалба министру надлежном за социјалну заштиту. Жалба се изјављује надлежном органу аутономне покрајине, односно надлежном органу града Београда, ако је решење донето у вршењу поверених послова инспекцијског надзора. Ово решење је коначно и против њега се може покренути управни спор.

17. ФИНАНСИРАЊЕ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Систем социјалне заштите у Србији, скроман је како по броју корисника који су њиме обухваћени, тако и по материјалним издацима, који се у ту сврху користе. Иако по оба критеријума веома скроман, овај систем представља значајно оптерећење државном, буџету аутономне покрајине и локалне самоуправе. С једне стране, ратови и санкције појачали су потребу за социјалном заштитом све већег броја људи, а с друге стране, економска криза ограничила је могућности државе да финансира повећане потребе. Јавио се велики јаз између онога што је нужно и онога што се може.

Позитивним законодавством прописана су три нивоа **финансирања** социјалне заштите: из буџета Републике, буџета аутономне покрајине и буџета јединица локалне самоуправе. У трошковима услуга социјалне заштите партиципира и корисник услуга.

Услуге социјалне заштите угрожене су лошим материјалним стањем и руинираношћу капацитета, па је пожељно привлачење донатора, као и хуманитарних и невладиних организација. Средства се могу обезбедити и уступањем имовине, оснивањем задужбина и фондација.

Из буџета Републике Србије, финансира се:

- материјална подршка (осим помоћи у натури и других врста материјалне подршке),
- посебна новчана накнада,
- услуге породичног, домског смештаја и смештаја за жртве трговине људима,
- услуге саветовања и обуке хранитеља и усвојитеља и
- услуге становања уз подршку за особе са инвалидитетом.

У буџету Републике Србије, обезбеђују се средства за финансирање рада: центара за социјални рад, установа за домски и центра за породични смештај, Републичког завода за социјалну заштиту, установа за васпитање деце и омладине, Коморе и других установа чији је оснивач Република.

Из буџета аутономне покрајине, финансирају се:

- програми унапређења социјалне заштите у аутономној покрајини,
- програм рада Покрајинског завода за социјалну заштиту,
- програми рада центара за породични смештај и усвојење, као и
- установа чији је оснивач аутономна покрајина (осим установа домског смештаја),
- иновационе и услуге социјалне заштите од посебног значаја за аутономну покрајину.

Из буџета јединице локалне самоуправе финансирају се:

- дневне услуге у заједници,
- услуге подршке за самосталан живот (осим за особе с инвалидитетом),
- услуге становања уз подршку особа са инвалидитетом у јединицама локалне самоуправе чији је степен развијености изнад републичког просека,

-саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге (осим за хранитеље и усвојитеље),

-једнократна помоћ,

-програми рада установа чији је оснивач јединица локалне самоуправе,

-програми унапређења социјалне заштите у јединици локалне самоуправе,

-иновационе услуге.

У финансирању социјалне заштите по први пут се Законом о социјалној заштити из 2011. уводи систем *наменских трансфера* за финансирање из републичког буџета јединица локалне самоуправе које из сопствених извора нису у могућности да обезбеде минимум потреба социјалне заштите.

Позитивно законодавство предвиђа три типа наменских трансфера које ће локалне самоуправе моћи да користе за развој услуга социјалне заштите:

1.наменски трансфери намењени општинама и градовима чији је степен развијености испод републичког просека,

2.наменски трансфери намењени локалним самоуправама у којима се налазе установе за домски смештај у трансформацији (посебно домови за децу без родитељског старања) и

3.наменски трансфери намењени за развој иновативних и услуга социјалне заштите од посебног значаја за Републику Србију.

Корисник, сродник који има законску обавезу и могућност издржавања корисника, као и лица која су преузела обавезу плаћања трошкова пружања услуге могу партиципирати у трошковима услуге социјалне заштите, осим у трошковима услуге процене и планирања и услуге неодложне интервенције.

Корисник домског смештаја партиципира у трошковима смештаја свим својим примањима, приходима и имовином. Ако обвезник учешћа у трошковима домског смештаја не врши уплату у складу са уговором, односно одлуком суда, пружалац услуге покреће поступак за наплату пред надлежним судом у року од 30 дана од дана доспелости потраживања. Пошто наплати трошкове, пружалац услуге је дужан да добијени новчани износ врати у буџет Републике Србије у року од 15 дана од дана наплате.

Корисник породичног смештаја партиципира у трошковима смештаја свим својим примањима, приходима и имовином, осим прихода који су остварени по основу дечјег додатка, родитељског додатка, додатка за помоћ и негу другог лица и увећаног додатка за помоћ и негу другог лица, накнаде за телесно оштећење, примања по основу награда и отпремнина за одлазак у пензију, као и примања по основу ученичког и студентског стандарда. Ако су примања и приходи корисника по овом основу недовољни за подмирење трошкова смештаја, они се подмирују из корисникове непокретне имовине. Ако обвезник учешћа у трошковима породичног смештаја не врши уплату у складу са уговором, односно одлуком суда, центар за социјални рад покреће поступак за наплату дуга у року од 30 дана од дана доспелости потраживања. Пошто наплати трошкове, центар за социјални рад је дужан да добијени новчани износ врати у буџет Републике Србије у року од 15 дана од дана наплате.

18. ЗАКЉУЧАК

Укупне промене политичког, привредног и вредносног система и неповољна демографска кретања довела су до нарушене социјалне равнотеже нашег друштва. Последице су велики пораст незапослености, *сиромаштва* и социјалног раслојавања, услед смањених могућности породице и друштва да остваре своју заштитну улогу. Зато, борба против социјалне искључености, унапређење социјалне правде и основних права треба да буду основни циљеви којима тежи свака држава, како би помогла својим најугроженијим грађанима.

С обзиром да се корени сиромаштва и тешког живота појединаца и друштвених група налазе у ограниченом приступу правима и могућностима које су доступне другима, неопходна је ближа интеграција политике социјалног укључивања и политике борбе против дискриминације. Да би се изашло у сусрет тешкоћама са којима се појединци, породице и заједница у целини суочавају, неопходно је организовано деловање државе, кроз ефикасан програм **социјалне заштите**, који превенира настанак социјалних проблема у друштву.

У том циљу, неопходно је дефинисати смернице за будућност, бавећи се многобројним изазовима везаним за креирање система који ће гарантовати адекватну и квалитетну бригу за најугроженије слојеве становништва, који ће штитити људска права и ефикасно задовољити потребе свих грађана.

Међутим, борбу против сиромаштва прати екстремно изражена социјална неправда, толерисана од стране политичких моћника, који су лишени сваке институционалне и моралне одговорности према огромном проценту сиромашних грађана, који се боре за голи егзистенцијални опстанак.

Иако је предмет најразличитијих схватања и тумачења, суштина социјалне заштите је у томе да подржава рањиве и маргинализоване појединце и групе којима је неопходна организована помоћ државе. Она то чини кроз *материјалну подршку* и *пружање услуга социјалне заштите*. **Циљ** социјалне заштите је развијена мрежа институција и социјалних услуга, које могу да уклоне или барем ублаже основне ризике којима су изложени грађани.

Систем социјалне заштите треба да буде ефикасан и обухватан, посебно за ризичне категорије становништва (деца, омладина, самохрани родитељи, особе са инвалидитетом), јер сиромаштво онемогућује лични развој, негативно утиче на здравље и образовање деце, као и њихово опште благостање. Дете које расте у сиромаштву и које је социјално искључено, суочено је са већим ризиком да порасте у маргинализованог одраслог човека.

Социјална заштита треба да буде **децентрализована**, што доприноси развоју разноврсних и економичних услуга у непосредном окружењу корисника, чиме се омогућује задовољење потреба већег броја корисника.

Посебно треба развијати нове услуге и повећавати обим и квалитет постојећих. Приоритет треба да имају мере за спречавање и сузбијање сиромаштва, као и мере које обезбеђују квалитет, бржи развој и равномернији територијални размештај одговарајућих капацитета социјалне заштите.

На основу овога, може се закључити да систем социјалне заштите има значајне могућности да различитим облицима социјалне заштите, унапреди квалитет живота грађана. На жалост, у овом тренутку нису све те могућности реализоване у пракси. Тако да, у наредном периоду један од приоритета у систему социјалне заштите треба да буде смањење и спречавање сиромаштва уопште, због његовог разорног дејства на квалитет живота и очување људског достојанства и због негативног утицаја на свеукупни економски и друштвени развој.

ЛИТЕРАТУРА

Уџбеници

1. Вуковић, Дренка, *Социјална сигурност и социјална права*, Београд, 1999.
2. Јашаревић, Сенад, *Социјално право*, Нови Сад, 2010.
3. Косановић, Рајко, *Социјално право*, Београд, 2011.
4. Лубарда, Бранко, *Ревидирана европска социјална повеља –обавезе држава и улога социјалних партнера после ратификације*, Београд, 2009.
5. Мирјанић, Жељко – Савић, Снежана, *Социјално право са основама права*, Бања Лука, 2003.
6. Сатарих, Надежда – Михић, Марко – Тодоровић, Марија – Сатарих, Владе, *Анализа примене Закона о социјалној заштити у делу новчаних социјалних помоћи и cost benefit анализа сервиса помоћ у кући за стара лица*, Београд, 2013.
7. Тинтић, Никола, *Концепције и остварења социјалне сигурности у сувременим увјетима*, Зборник Правног факултета у Загребу, Загреб, 1964, број 2
8. Шундерић, Боривоје, *Социјално право*, Београд, 2009.

Правни извори

Домаћи правни извори

1. *Закон о локалној самоуправи*, „Сл.гласник РС“, бр.129/2007
2. *Закон о потврђивању Ревидиране европске социјалне повеље*, „Сл.гласник РС-Међународни уговори“, бр. 42/2009
3. *Закон о ратификацији Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима*, „Сл.лист СФРЈ“, бр.7/71
4. *Закон о социјалној заштити*, „Сл.гласник РС“, бр. 24/2011
5. *Коментар новог Закона о социјалној заштити*, „Сл.гласник РС“, бр. 24/2011
6. *Национална стратегија о старењу 2006-2015*, Београд, 2000.
7. *Правилник о вођењу евиденције о корисницима и документације о стручном раду у установама социјалне заштите*, „Сл.гласник РС“, бр.63/93 и 10/2006
8. *Први национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у Републици Србији*, 2011
9. *Статут Коморе социјалне заштите*, „Сл.гласник РС“, бр.118/2012
10. *Стратегија за смањење сиромаштва у Србији*, Београд, 2003
11. *Стратегија развоја 2012-2014*.
12. *Стратегија развоја социјалне заштите*, „Сл.гласник РС“, бр.108/2005

13. Устав Републике Србије, „Сл. гласник РС“, бр. 98/2006

Међународни извори

1. *Европска платформа за борбу против сиромаштва и социјалне искључености: Европски оквир за социјалну и територијалну кохезију*, 2010
2. *Европска социјална повеља*, 1961
3. *Повеља о основном правима Европске Уније* (2007/С303/01)

Чланци

1. *Тотић, Ибрахим, Економско – социјална димензија сиромаштва и незапослености*, Социјална мисао, Београд, 2011, број 1
2. *Вељковић, Лела – Ивановић, Сузана, Становање уз подршку за младе који се осамостаљују (Испитивање задовољства корисника услуге)*, Социјална мисао, Београд, 2011, број 1